

VÝMĚNY ÚŘEDNÍKŮ STÁTNÍ SPRÁVY V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1918–1920

Jan Krlín

Konec 1. světové války roku 1918 přinesl řadu závažných změn v politickém uspořádání Evropy i světa. Došlo k rozpadu Rakousko-Uherska a osmanské říše. Obrovské prostory bývalé carské říše byly zmítány občanskou válkou. Zhroutilo se Německo a Bulharsko. Pro střední Evropu znamenal rozklad habsburského soustátí utvoření řady malých národních států, které při svém konstituování zápasily s problémy státní formy, územního a národnostního uspořádání s otázkami hospodářskými, sociálními, dopravními i jinými a v neposlední řadě s problémem zajištění fungující státní správy.

Článek se orientuje na otázku výměny vyšších státních úředníků v českých zemích v období mezi 28. říjnem až 31. prosincem 1918. Snaží se postihnout spektrum a rozsah těchto změn, a to především v Čechách a využívá materiály z fondů Státního ústředního archivu, kde se nacházejí dokumenty týkající se této problematiky, např. ve fondu Prezídium místodržitelství, Prezídium ministerstva vnitra a Ministerstvo vnitra Vídeň.¹

Již na počátku roku 1918 se dalo předpokládat, že Rakousko-Uhersko směřuje čím dál rychleji ke svému pádu. Měly na to vliv událostí zahraniční, ruská říjnová revoluce i čtrnáct bodů amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, i události domácí – vojenské vzpoury, kritická hospodářská situace, sociální nepokoje. Přípravy na utvoření samostatného československého státu a převzetí moci pokračovaly od jara 1918 dosti intenzívně. Zhruba od dubna začala na realizaci hospodářského a politického programu samostatného státu pracovat přípravná komise, jejímiž členy se stali Bohuslav Franta, Ferdinand Pantůček, Karel Kramář, Jaroslav Preiss, Vilém Pospíšil, Alois Rašín, Josef Scheiner a Přemysl Šámal. Po znovuuustavení Národního výboru 13. července 1918, kde byla kromě jiných komisí ustavena komise pro přípravu ústavy nového státu, nabyly emancipační snahy ještě více na intenzitě. Podle dostupných zpráv byla práce ústavní komise hotova zhruba v září 1918 a byly připraveny osnovy dvou prvních zákonů. Prvním byla osnova hospodářského zákona od Jaroslava Preisse, který měl zajistit fungování samostatného hospodářství a měny. Druhým zákonem, jež připravoval Ferdinand Pantůček byla prozatímní ústava budoucího českého státu.²

Ani vedoucí politikové států Dohody, tím spíše významní politikové čeští, doma i v zahraničí, nepočítali s tak brzkou porážkou ústředních mocností. Např. francouzský maršál Ferdinand Foch původně odhadoval konec války na jaro 1919.

V důsledku velice rychlého vývoje mezinárodní i vnitropolitické situace se 19. října 1918 sešli nejvýznamnější domácí politici, aby posoudili návrhy zákonů. Vedle již výše uvedených zástupců nahradil Karla Kramáře František Sís. S oběma návrhy zákonů nebyli účastníci spokojeni, zdály se jim příliš složité a špatně realizovatelné. Alois Rašín byl pověřen přepracováním Pantůčkova návrhu, což učinil v noci z 27. na 28. října 1918. Následujícího dne s ním mohl vystoupit na veřejnosti. Podle tohoto tzv. recepčního zákona zůstaly všechny dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení prozatím v platnosti. V návaznosti na to bylo stanoveno, že veškeré samosprávné, státní i obecní úřady jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím budou úřadovat a jednat dle dosavadních platných zákonů a nařízení. Tímto zákonem byla zajištěna právní kontinuita s rakousko – uherským právním řádem a veřejnou správou. Jak zdůraznil Alois Rašín, tímto zákonem se snažili čeští politici zabránit vzniku právního vakua, a tím zástavě celé státní správy.

28. října vešlo ve známost mezi obyvatelstvem přijetí podmínek amerického prezidenta W. Wilsona rakouskou vládou. Následovalo jednání Národního výboru s představiteli českého místodržitelství a pražského a litoměřického vojenského velitelství ve dnech 28. – 30. října 1918. Výsledkem rozhovorů byla dohoda o předání státní a vojenské moci.³

Členové Národního výboru se 28. října po převzetí Obilního úřadu odebrali na České místodržitelství. Jednání podle zástupce místodržitele Jana Kosiny probíhala následovně:

Podle vyjádření zástupce místodržitele Jana Kosiny v úředním záznamu Prezidia českého místodržitelství se k němu 28. října krátce po poledni dostavili členové českého Národního výboru předseda Švehla a poslanci Rašín, Stříbrný a Němec. Ohlásili mu, že se rozhodli v zájmu udržení veřejného pořádku a nepřetržitého fungování veřejné státní správy tuto správu převzít v celém rozsahu Národním výborem za šetření platnosti všech dosavadních zákonů a nařízení za účelem sjednání podmínek likvidace, a dali mu otázku, zda v tomto směru místodržitelství došly nějaké instrukce. Když Kosina prohlásil, že instrukce tohoto druhu dosud vydány nebyly, žádali ho naléhavě, aby si je hned vyžádal. . . V Kosinově zprávě bylo poznamenáno, že se zřetelem na situaci jeví se odpor velice beznadějný. Hrabě M. J. Coudenhove byl se zprávou seznámen 28. října ve dvě hodiny odpoledne.⁴

Za další dvě hodiny poslal Kosina další zprávu do Vídně, že místodržitelství bude za všech okolností hájit bezpečnost osob a majetku, ale nebude odporovat politickým projevům. Znamenalo to po stránce politické kapitulaci vládní moci.

Peroutka uvádí, že k převzetí vlády 28. října Národním výborem do určité míry přispělo i to, že Kosina v tehdejší zmatené vnitropolitické situaci nevěděl, zda česká delegace nejedná náhodou v souladu s císařským manifestem o federalizaci říše o ustanovení národních států. Členové delegace se nenamáhali

vysvětlit Kosinovi o jaký český stát se vlastně jedná – částečně nebo zcela samostatný. Dokonce se ho ptali na to, jestli dostal nějaké instrukce z Vídně. Odpoledne se delegaci podobným způsobem podařilo ovládnout i zemskou správní komisi. S vojenským velitelstvím uzavřeli k večeru kompromis ve smyslu uznání práva Národního výboru přejímat politickou moc. Po stránce vojenské bylo dosaženo jen dohody o součinnosti Národního výboru a pražského sborového vojenského velitelství. Národní výbor, který neměl k dispozici prakticky žádné ozbrojené síly, jednal s velitelstvím velice opatrně. I vojenskému velitelství se ale v tehdejší situaci jevilo jako nemožné vyhlášení stanného práva, což by jediné mohlo zvrátit vývoj událostí. Velitelství tušilo, že se asi nebude jednat o uskutečňování zásad císařského manifestu v praxi. Obávalo se ale rozkladu dosud věrných jednotek a následné potupné kapitulace.

Český místodržitel hrabě M. J. Coudenhove, který právě pobýval ve Vídni a přijel do Prahy až 29. října ráno, nebyl zpočátku vůbec ochoten s českými představiteli jednat. Po jednáních s českými představiteli ale změnil názor. Také členové Národního výboru za nejasné politické situace nechtěli riskovat zásah Vídně. Usilovali o dosažení přijatelného řešení, bez dlouhých průtahů v jednání.

Po diskusi ohledně správy v německých oblastech českých zemí bylo dohodnuto, že dosavadní státní správa zůstane jak po stránce osobní tak administrativní nedotčena a bude nerušeně fungovat dále. Zároveň bylo sjednáno, že České místodržitelství uznává Národní výbor za výkonný orgán suverenity českého národa a uzná jeho spoluřízení veřejné správy, což byl krok zpět proti situaci z 28. října. Národní výbor se zaručil, že se za všech okolností zasadí o udržení klidu a veřejného pořádku. O dalších upřesněních měla být vedena později průběžná jednání a o jejich výsledcích měly informovat příslušné úřady. Místodržitel se pokládal za slabší stranu v jednání. Brzy také pochopil, že čas hraje proti němu, rezignoval a nabízeného spojení s Vídní využil k tomu, aby podal demisi.

Dosavadní český místodržitel hrabě M. J. Coudenhove požádal dne 31. října 1918 o dovolenou, která mu byla udělena dne 2. listopadu 1918. Po ukončení dovolené se již do svého úřadu nevrátil. 13. listopadu 1918 oznámil jeho dosavadní zástupce Jan Kosina všem podřízeným úřadům, že z pověření Národního výboru byl pověřen správou Českého místodržitelství. Kosina za války patřil k českým cílícím úředníkům na místodržitelství.

29. října Národní výbor v Praze rychle obsazoval další úřady: Policejní ředitelství, Vrchní zemský soud i Vrchní státní zastupitelství, úředníci předpokládali, že se tak děje na základě císařského manifestu (podle F. Peroutky). Zároveň začal Národní výbor vyzbrojovat i vlastní vojsko. Vojenské velitelství mu kupodivu dalo k dispozici i armádní sklad v Hostivících. Ministerstvo války ve Vídni vidělo, že všechny přípravy Národního výboru směřují k vyhlášení samostatného státu. Prikázalo proto pražskému vojenskému velitelství, aby tomu

zabránilo vyhlášením stanného práva a vydáním zatykačů na zvlášť aktivní české důstojníky. Národní výbor, který tušil, že velitelství připravuje protiakci, přikázal jeho budovu obklíčit českým vojskem ve spolupráci s rumunskými jednotkami. 30. října ráno byl generál Kestřanek vyzván ke kapitulaci. Německý chebský pluk ve vršovických kasárnách se vzbouřil už 29. října a táhl pěšky domů. Když to viděli maďarští vojáci, kteří se již i jako stráž velitelství chovali velice pasivně, odtáhli k nádraží a s podporou Národního výboru také odjeli domů. Velitelství v Praze za této beznadějně situace nezbylo než se vzdát. Ještě téhož dne poslanec František Udržal převzal kapitulaci vojenského velitelství v Litoměřicích. Až 30. října 1918 bylo tedy v Čechách po předchozích jednáních ve dnech 28. – 29. října nezvratně dokončeno převzetí politické i vojenské moci.⁵

V průběhu prvních tří dnů existence samostatného československého státu se postupně podřizovaly Národnímu výboru i další správní úřady, policejní a soudní instituce. 30. října 1918 měl Národní výbor ve svých rukou již většinu bývalé rakouské státní správy, a to především ve vnitrozemí českých zemí. Protože dosavadní státní aparát se přežil, bylo jeho další fungování politicky neúnosné. Bylo proto nutno změnit alespoň názvy úřadů. Stalo se tak na základě oběžníku Českého místodržitelství z 5. listopadu 1918 zveřejněného 7. listopadu 1918, který byl určen přednostům okresních hejtmanství a politických expozitur a správci Policejního ředitelství v Praze. Z rozkazu Národního výboru se v něm nařizovalo okresním politickým úřadům používat ke svému dosavadnímu názvu dodatek Okresní správa politická Národního výboru, podobně jako místodržitelství připojilo ke svému názvu ještě přídomek Zemská správa politická Národního výboru.

Již v průběhu několika následujících dnů po 28. říjnu 1918 se řada představitelů státních úřadů, u nichž byla až do poslední chvíle známa jejich loajalita císaři a protičeské přesvědčení, ochotně dávala do služeb nové státní moci. To se týkalo např. pražského sborového velitele Znanstviho, velitele pražské posádky Kestřanka aj.

Představitelé českého místodržitelství v čele se zástupcem místodržitele Janem Kosinou se dali k dispozici Národnímu výboru 30. října a prohlásili, že místodržitelství nyní nadále bude úřadovati ve službách nové státní normy. Se zástupci předsednictva Národního výboru bylo dohodnuto, že způsob úřadování zůstane nezměněn. Představitelé Národního výboru také sdělili, „že ve stavu úřednictva nepomýšlejí na žádné překotné změny a od úřednictva nebude žádáno okamžité skládání slibu“.

Také další úředníci v českých zemích, na nichž pracovalo množství českých úředníků, v neposlední řadě z existenčních důvodů slibovali věrnost novému státu. Týkalo se to úředníků, soudců, četníků, důstojníků i učitelů. Pouze v ojedinělých případech byli propuštěni důstojníci, u nichž byla známa jejich velká věrnost vůči Vídni. Slib věrnosti bývalých rakouských úředníků byl vy-

žadován až na základě zákona Národního shromáždění ze 7. února 1919.⁶ U nově přijímaných státních úředníků se vycházelo z nařízení československé vlády č. 101 Sb. z 28. prosince 1918 doplněné nařízením č. 55 Sb. z 30. ledna 1919 o přísaze nových státních úředníků a zřízců.⁷

Do státní služby se hned po převratu hlásily desítky úředníků kteří se vraceli z války a další desítky zájemců nových. Mnoho dalších úředníků více než to, které státní moci budou sloužit, zajímaly spíše otázky platové. Na konci roku 1918 bylo možno kvůli přechodnému nedostatku úředníků, na podkladě výnosu prezidia Ministerstva vnitra, přijímat do konceptní praxe i absolvované právníky.⁸

Proces očisty, prosazovaný především nově vzniklými národními výbory, se příliš nerozvinul. Projevovala se kromě toho jejich velká snaha zasahovat do pravomoci státních i samosprávných orgánů, např. sesazováním úředníků, konfiskováním zboží, rozhodováním ve vojenských otázkách aj.

Národní výbor se snažil pravomoci národních výborů postupně omezovat. Tento směr vyvrcholil počátkem prosince 1918. Dne 4. prosince ministerský předseda Karel Kramář na schůzi vlády z podnětu členů zahraničního výboru Národního shromáždění navrhl usnesení, které mělo ukončit jejich činnost. Na schůzi vlády bylo konstatováno, že národní výbory svůj úkol již splnily a veškerá státní moc nyní přechází do rukou jednotně organizované vlády, a proto budou rozpuštěny. Návrh svolání byl 7. prosince předložen vládě, která jej schválila a 8. prosince byl publikován v denním tisku. Existence národních výborů proto trvala pouze několik týdnů a nařízením z 8. prosince 1918 se je spolu s rychlým konstituováním nové moci podařilo rozpustit. Likvidaci některých národních výborů pouze pozastavil doplněk tohoto nařízení.⁹ V něm se konstatovalo, že národní výbory se zatím nemají rozpouštět tam, kde doposud nefungují orgány pravidelné státní správy.

Na severní Moravě a ve Slezsku vzhledem k tamější složité politické situaci byla zastavena činnost národních výborů až oběžníkem Moravského místodržitelství a slezské Zemské vlády z 19. prosince 1919. Na Slovensku byly národní rady, obdoba národních výborů, rozpuštěny vládním nařízením z 8. ledna 1919.¹⁰

Jak již bylo uvedeno, na území budoucí Československé republiky byl v českých zemích v podstatě převzat starý rakouský státní aparát a k výměně úředníků docházelo postupně.¹¹ Suspendováni byli jen úředníci nejvíce spjatí s bývalým režimem. Změny zahájil přípis Jana Kosiny ze dne 13. listopadu 1918. Uvádí se v něm, že vzhledem k novým politickým poměrům se objevila potřeba provést rozsáhlé osobní změny, k nimž byl zčásti dán podnět předsednictvem Národního výboru, zčásti okresními národními výbory. Některé změny provedl Kosina i z vlastní iniciativy, a to buď v důsledku shora uvedených opatření, anebo proto, aby za onemocnělé síly byla zajištěna náhrada. Jan Kosina tyto změny oznámil osobně předsednictvu Národního výboru, neboť podle stávajících

předpisů pověření úředníka správou politického úřadu I. instance nebo jeho odvolání se dosud mohlo stát pouze se souhlasem vlády.

Podle Jana Kosiny, který byl předsednictvem Národního výboru pověřen správou Českého místodržitelství, bylo nutné, aby dříve než se přikročí k dalším personálním změnám, byl zjednáán přehled o stávající situaci, a zároveň tím dána pevná možnost dalšího řešení nastalé situace. Kosina byl také přesvědčen o nutnosti dalších personálních změn. Okresním národní výborům bylo umožněno obracet se v personálních záležitostech na České místodržitelství a Kosina jim byl ochoten v odůvodněných případech, pokud to bylo ve služebním zájmu vyhovět. Pokud by se mělo jednat o změny v osobách vyšších úředníků, zejména správců politických úřadů I. stolice musel Jan Kosina dotýčný návrh nejdříve předložit ke schválení předsednictvu Národního výboru a vyžádat si jeho pokyny. Jan Kosina také upozorňoval na to, že častými personálními změnami vznikají státní pokladně značné náklady. V závěru zprávy Kosina podotkl, že tyto četné osobní změny, ač se staly ve veřejném zájmu působí nepříznivě na řádný chod úřadování.¹²

K souhrnnému zpracování těchto závažných změn ve státní správě uvedme některé případy výměny c. k. úředníků, které jsou do jisté míry charakteristickým rysem této rozbouřené doby. Docházelo k odvolání jen nejzkompromitovanějších osob. Týkalo se to např. Václava Dvořáka, okresního hejtmana v Plzni, místodržitelského rady Josefa Smutného v Hradci Králové, místodržitelského tajemníka Adolfa Kafky v Lounech aj.

V některých okresech byl tlak národních výborů i veřejného mínění na rozsáhlé změny ve státním aparátu velmi silný. Okresní národní výbor sesadil okresního hejtmana v Poličce (podrobněji bude rozvedeno dále) a v Rokycanech. V Hradci Králové hrozilo radikalizované dělnictvo stávkou, když byli neoblíbení úředníci z okresního hejtmantství pouze přeloženi. Akce proti okresním hejtmanstvím také organizovaly okresní národní výbory ve Dvoře Králové, Berouně, Chotěboři, Jaroměři, Jičíně, Novém Bydžově, Mladé Boleslavi, Ústí nad Orlicí a Žamberku. Na Moravě v okrese Brno – venkov, Hranicích, Místku, Moravských Budějovicích, Moravském Krumlově, Moravské Třebové, Přerově, Tišnově a Valašském Meziříčí aj. Národní výbory organizovaly i vojenské oddíly, např. v okresech Dvůr Králové, Hradec Králové, Chrudim, Klatovy, Kolín, Německý Brod, Tábor, Trutnov, Turnov, Vysoké Mýto, na Moravě, např. v okrese Hodonín. Národní výbory se snažily řešit otázky zásobování, výměny členů obecních samospráv, problematiku válečných zajatců aj.

Zajímavá je stížnost okresního komisaře Karla Rouera, který měl službu na Českém místodržitelství místo Dr. Bráfa. Byl dne 2. listopadu 1918 v 11 hod. 15 min. vyveden z budovy sokolskou hlídkou vedenou poručíkem Štěpánkem spolu s Maxem princem Lobkovicem, který se tam zdržel kvůli vyřizování korespondence. Poukaz Karla Rouera na to, že v 8 hod. 15 min. hovořil

s poslancem Udržalem ohledně politické situace v Ústí nad Labem a Aši, zůstalo bez povšimnutí, protože neměl legitimaci podepsanou členem Národního výboru, což by ho opravňovalo zdržovat se v budově mimo úřední hodiny.¹³

Podle zprávy Okresního hejtmanství v Brandýse nad Labem se 28. října 1918 po zprávách o vyhlášení příměří dělníci firmy Melichar v ulicích Brandýsa nad Labem a Staré Boleslavi zpívali písně „Kde domov můj“ a „Hej Slované“. Italští zajatci pracující v továrně, nesli nápis „Ať žije Wilson“. Obyvatelstvo ve velkém počtu vyvěsilo vlajky v národních barvách. Pořádek nebyl žádným způsobem narušen.¹⁴

Místodržitelský koncipista Dr. Jaroslav Koldovský byl přeřazen z Čáslavi do Jindřichova Hradce. Naopak do Čáslavi přešel Eduard Kalík, místodržitelský koncepční praktikant z Rokycan.¹⁵

Podle hlášení dělostřeleckého velitelství v Českých Budějovicích o náladě obyvatelstva a mužstva určeného vojenskému velitelství v Praze, je české obyvatelstvo se situací po převratu spokojeno, pouze prý panuje veliká nedůvěra k židům. Poslední číslo časopisu Hlas lidu „bylo cenzurou částečně vybíláno pro poznámku, že židé dali půl milionu na bolševickou propagandu“. 26. listopadu měli v pivnici schůzi sociální demokraté, kde „jevili silně bolševickou náladu“.¹⁶

Na Okresní hejtmanství v Českém Krumlově byl přeřazen z Okresního hejtmanství v Lanškrouně místodržitelský tajemník Josef Hozák.¹⁷

Do Děčína byl přeřazen místodržitelský tajemník Ferdinand Dörre z Falknova. Podle zpráv z obsazeného Děčína z 19. a 26. prosince byly ve městě největší komplikace se zásobováním. Dle hlášení okresního hejtmána Řeháka z 30. prosince 1918 dosud nezačalo svou činnost pohraniční policejní komisařství ani jeho expozitura.¹⁸

V Dolních Kralovicích byl odvolán neoblíbený okresní komisař Alexandr Andrejs a byl přeřazen do Rychnova nad Kněžnou. Byl přeřazen i místodržitelský koncipista Čeněk Heintz do Strakonice.¹⁹

Poněkud bouřlivěji se situace vyvinula v Domažlicích podle hlášení Okresního hejtmanství ze dne 30. listopadu 1918 určeného Českému místodržitelství. Bylo oznámeno, že místodržitelský tajemník JUDr. Josef Mrhálek, který se chtěl 29. října 1918 po třínedělní nepřítomnosti opět nastoupit službu, „byl na cestě do úřadu tlupou vojáků a výrostků ztýrán tak, že se zachránil pouze rychlým útekem do budovy okresního hejtmanství“. Ačkoliv jeho četná poranění nebyla úředním lékařem shledána vážnými a o bezpečnostní službu ve městě bylo postaráno zřízením stálých hlídek sestávajících ze sokolů, hasičů, studentů a vojáků, nemohl již na Okresní hejtmanství přijít. Panovaly totiž vážné obavy, že mohl opět být napaden skupinami obyvatelstva, které byly proti jeho osobě silně zaujaté, a to i přes všechna bezpečnostní opatření. Z hejtmanství bylo proto

žádáno, aby prezídium místodržitelství učinilo v zájmu služby neprodleně patřičná opatření a aby byl přidělen nový koncipista. Současně bylo zaútočeno rozzuřeným davem na velitele hřebčína majora hraběte Quido Thuna. Kromě těchto dvou případů „byl ve městě i v celém okrese zachován naprostý klid a pořádek“. JUDr. Josef Mrhálek byl v průběhu listopadu odvolán na České místodržitelství a byl přidělen oddělení pro záležitosti obecní okresní atd.²⁰

Fonogram generálního ředitelství drah určený Českému místodržitelství z 1. prosince 1918 informoval o situaci v Hrobu u Duchcova. Podle zprávy tamních českých železničních zřízců Němci vozili automobilem z Teplic do Hrobu zbraně a němečtí železničáři je rozdělovali mezi civilní obyvatelstvo. Místodržitelství vyzývalo české železničáře, aby v žádném případě neskládali slib věrnosti vládě Deutschböhmen, a vytrvali na svých místech a ustoupili jen násilí. Čeští železničáři měli velké problémy se zásobováním, protože nedostávali žádné potravinové příděly a museli jezdit pro potraviny až do Mostu.²¹

Podle zprávy tajemníka Okresního hejtmanství ve Dvoře Králové Dr. Hanouska z 11. prosince 1918 bylo při obsazení městyse Hradiště zatčeno několik osob. Dle dalšího hlášení z 20. prosince bylo zatčeno několik účastníků německé schůze v Hradišti. A konečně na základě zprávy z 27. prosince byl zatčen bývalý poslanec českého zemského sněmu Rudolfa Bosche v obci Debrný u Starých Buků (okr. Trutnov).²²

Do Falknova byl po návratu z vojenské služby povolán místodržitelský tajemník Dr. František Hohl z Okresního hejtmanství v Mostě. Naopak odtud odešel místodržitelský tajemník Ferdinand Dörre do Děčína.²³

Na Okresní hejtmanství v Hořicích byl přesunut Dr. Antonín Juránek, místodržitelský koncipista Zemské školní rady.²⁴

Došlo i k určitým personálním změnám v důsledku vyhlášení uvedených německých provincií v českých zemích.

Jeden zaznamenaný případ se vztahoval k nařízení Národní rady v Liberci z 12. listopadu 1918, kdy byl zproštěn služby okresní hejtman v Chomutově, hrabě Wincenz Huyn, a „mocí z úřadu vzdálen“. Úřadování zatím vedl sekretář Dr. Wagner, nebylo však jisté, jak dlouho mu to bude dovoleno. Hrabě Huyn podle fonogramu ze 13. listopadu 1918 odjel do Prahy.²⁵

Na základě hlášení Okresního hejtmanství v Chotěboři ze dne 29. října 1918 byly 28. října v celém městě vyvěšeny vlajky, na ulicích hrála hudba, zpívaly se národní písně a obyvatelstvo se veselilo.²⁶

Zpráva okresního hejtmana v Horšovském Týně Dr. Benona Petuly ze 7. prosince 1918 hovořila o obsazení města 3. prosince šesti sty muži z 35. pěšího pluku pod vedením nadporučíka Slezáčka. Obsazení proběhlo bez problémů a krveprolití a Volkswehr nekladl žádný odpor. Do Plzně bylo odvedeno jen několik zajatců. Podobně byl ještě téhož dne bez problémů obsazen Ronšperk.

Podle hlášení z 11. prosince, předchozího dne deputace města Horšovského Týna žádala, aby počet vojáků posádky ve městě byl snížen, že klid a pořádek bude zachován. Uvádí to příloha Okresního hejtmanství v Horšovském Týně o obsazení Horšovského Týna a Ronšperka československými jednotkami 10. prosince 1918. Dle zprávy Vojenského velitelství v Praze z 12. prosince bylo snížení počtu vojáků posádky v Horšovském Týně možné. Vyhláška Posádkového velitelství v Horšovském Týně a v Ronšperku ze 7. prosince 1918 stanovovala normy chování německého obyvatelstva. V hlášení z 30. prosince 1918 si Okresní hejtmanství v Horšovském Týně stěžovalo, že při prvním obsazení zámku Ronšperk armádou byly téměř všechny dveře na zámku násilím otevřeny a mnoho věcí bylo odcizeno.²⁷

V Hradci Králové byl poslán na dovolenou správce Okresního hejtmanství s titulem dvorního rady Otokar Smutný a zároveň odešel místodržitelský koncipista Jan Trykar k Českému místodržitelství. Správou úřadu byl pověřen místodržitelský tajemník Emanuel Pacovský.²⁸

Dvorního radu Dudka pověřil Jan Kosina správou Okresního hejtmanství v Chebu.²⁹

Okresní hejtmanství v Jičíně upozorňovalo na chování místodržitelského tajemníka Jana Kamenického za války v Jičíně. Nechal prý bezdůvodně uvěznit několik nejřednějších osob z města a podílel se také na perzekuci funkcionářů sokolských spolků. K obyvatelstvu za války prý projevoval málo přívětivosti a při rekvizicích si počínal velmi bezohledně. Vysloužil si prý přezdívku „Ivan Hrozný“ nebo „kat“. Kamenický byl v Jičíně referentem agendy státní policie. Pro jeho chování za války byla přímo ohrožena jeho bezpečnost ve městě, a proto bylo nutno co nejrychleji ho přidělit k Českému místodržitelství. Pokračoval tlak občanů z Jičína, zvláště místních Sokolů, z nichž někteří byli internováni až tři roky, na okamžité odstoupení Dr. Jana Kamenického, který nakonec musel být odvolán.³⁰

Do Jindřichova Hradce byl poslán z Čáslavi místodržitelský koncipista Dr. Jaroslav Koldovský. Situace na území spravovaném tímto hejtmanstvím byla poněkud komplikovanější. 3. prosince 1918 okresní četnické velitelství pro Čechy poslalo Okresnímu hejtmanství zprávu o schůzi starostů všech německých obcí z okresu Nová Bystřice a Jindřichův Hradec. Schůze se konala dne 24. listopadu 1918 a rozhodla nedodávat obilí Okresnímu hejtmanství v Jindřichově Hradci, nýbrž do Dolních Rakous. Velikou nevoli vyvolalo zatčení bývalého německého poslance Říšské rady Martina Soukupa z Kačleh. Po jeho zatčení následoval bojkot českých obchodů v Jindřichově Hradci. Mezi obyvatelstvem byla provozována agitace v tom smyslu, že český národ zamýšlí Němce do dvaceti let počestit.³¹

Do Kamenice nad Lipou přešel Hugo Palma, okresní tajemník ze Sedlčan.³²

V Kaplici byl jmenován okresním hejtmánem místo Josefa Schöbela Benno Koskoline. 28. listopad 1918 přišly na České místodržitelství zprávy o rekvizicích obilí na Kaplicku prostřednictvím německo-rakouského vojska. 2. prosince byl zraněn nevlastní syn Leopolda Kiliána při přestřelce československých vojáků a místních oddílů na Kaplicku. Událo se to tak, že kulka zasáhla projíždějící vlak. K případu Leopolda Kiliána bylo později rozhodnuto tak, že jeho zraněný nevlastní syn z prostředků Okresního úřadu v Klatovech dostal 50 K a byla mu opatřena přiměřená práce ve zdejší továrně. 19. listopadu 1918 došel na místodržitelství dopis Anny Polanové z Leibesdorfu (sic!) určený Ministerstvu obrany o situaci na Kaplicku. Hlášení okresního hejtmána z 21. prosince informovalo o situaci v okrese Kaplice v době průjezdu vlaku s prezidentem Masarykem, kdy byla celá oblast pro jistotu obsazena československým vojskem.³³

Ke konfliktu došlo i v Lanškrouně, kde okresní komisař JUDr. Alexandr Hlawka tvrdil, že zásobování německých i českých obcí se děje bez rozdílu, ale problémem je nedostatek potravin. 24. listopadu 1918 psal Jan Kosina Hlawovi, jestli skutečně složil slib poslušnosti vůči nařízením zemské vlády tzv. Deutschböhmen, ať mu zašle ve stanovené lhůtě opis a osobě, které slib dal, ať napíše, že ho ruší.

Podle zprávy Národního výboru v České Třebové ze 14. listopadu 1918 se dostavila na Okresní hejtmanství v Lanškrouně deputace místního Volksratu. Dlouze jednala s představiteli okresního hejtmanství v čele s okresním hejtmánem JUDr. Alexandrem Hlawou. O čem bylo jednáno, ukázalo se druhý den, když se všichni úředníci odebrali společně na Městský úřad a tam do rukou členů Volksratu složili slavnostní slib, že ve všech záležitostech týkajících se německých obcí lanškrounského okresu se podřizují úplně nařízením Landesregierung für Deutschböhmen. Aby si dotyční funkcionáři hejtmanství zajistili i českou stranu, uvolili se složit slib poslušnosti i Národnímu výboru a představovali si to tak, že pro české obce budou úřadovat jménem Národního výboru a pro německou oblast jménem Landesregierung. Stejně nejasně se chovalo i lanškrounské četnictvo, které znemožnilo předání tabákové továrny nařízené Zemským finančním ředitelstvím.

29. listopadu 1918 v 10 hod. 20 min. bylo telefonicky informováno (v originále telefonogram) České místodržitelství o obsazení Lanškrouna československými jednotkami, proti čemuž Městská rada ihned protestovala. Dne 6. prosince 1918 nový okresní hejtmán E. Trola z Lanškrouna podal Českému místodržitelství hlášení o tom, že v obcích na Lanškrounsku se objevily žluté plakáty deklarující příslušnost oblasti k Deutschböhmen a o nezávaznosti vyhlášek zdejšího úřadu, ač byly vydány se souhlasem německé okresní Volksrady. Vyhlášky byly odstraňovány. 16. prosince Městská rada v Lanškrouně protestovala proti dosazení českého úřednictva, protože se považovala za součást

Deutschösterreich. Následoval další protest z 22. prosince. Hlášení Okresního hejtmanství v Lanškrouně o tom informovalo České místodržitelství spolu s příloženými protesty obcí na Lanškrounsku proti dosazování českých úředníků. Z Lanškrouna byl přeložen místodržitelský tajemník Dr. Josef Hozák do Českého Krumlova.³⁴

Dalším případ z pohraničí se týkal místodržitelského sekretáře Dr. Vincence Reiffnera, který byl Dr. Rudolfem Lodgmanem, rytířem von Auen, povolán k zemské vládě do Liberce, 13. listopadu 1918. Uvolněn ze služby u českého místodržitelství byl již 11. listopadu 1918, když po převratu 28. října onemocněl.³⁵

Na okresním hejtmanství v Litoměřicích si jeho správce dvorní rada JUDr. Alfréd Siegl vyžádal dovolenou z rodinných důvodů a současně požádal o přeložení do trvalé výslužby. Správou Okresního hejtmanství byl pověřen místodržitelský tajemník Karel Walbrunn.³⁶

O situaci v Lounech 28. října 1918 bylo informováno České místodržitelství telefonicky z tamního Okresního hejtmanství ve 12 hod. 10 min. Dle zprávy se obyvatelstvo se radovalo a vyvěsilo množství vlajek v národních barvách. Podle hlášení hejtmanství uvedeným událostem nemohlo v žádném případě zabránit, protože mělo k dispozici jen tři strážníky. Správce Okresního hejtmanství JUDr. Adolf Kafka byl později odvolán, přearán na II. odd. Zemské školní rady a nahrazen okresním hejtmánem Josefem Tomkem.³⁷

O převratu v Mělníku podalo zprávu Okresní hejtmanství dne 29. října 1918. Spolu s ní následovalo hlášení z 28. listopadu 1918 o situaci v Liběchově a o podřízení se obce československým úřadům dne 22. listopadu 1918.³⁸

Na Okresním hejtmanství v Mladé Boleslavi byl odvolán místodržitelský tajemník Dr. Vilém Hájek a přidělen Zemské vyživovací komisi. Jako místodržitelský konceptní praktikant byl dosazen Dr. Jaroslav Šádek z Českého místodržitelství.³⁹

Jiná věc se týkala požadavku liberecké vlády z 18. listopadu 1918 na připojení tří obcí u Mnichova Hradiště k Deutschböhmen. Podle vyjádření Okresního hejtmanství v Mnichově Hradišti tento pokyn nebylo třeba respektovat. V Mnichově Hradišti byl místo okresního hejtmána Dr. Aloise Sluky pověřen správou Okresního hejtmanství místodržitelský tajemník Jaroslav Skořapa. 28. října 1918 byly vyvěšeny vlajky a proklamován samostatný československý stát.⁴⁰

Z Okresního hejtmanství v Mostě byl odvolán místodržitelský tajemník Dr. František Hohl do Falknova.⁴¹

Okresní hejtmanství v Německém Brodě zaslalo Českému místodržitelství hlášení o průběhu 28. října 1918. Na úředních budovách, budovách spolků a na jednotlivých soukromých domech byly vyvěšeny vlajky. Na základě hlášení místodržitelského rady Schneidera určeného Českému místodržitelství přišel do Německého Brodu jeden exemplář vyhlášky německorakouské státní rady

o vyhlášení stanného práva. Mělo to být z toho důvodu, aby se v obcích, které se měly stát součástí německo – rakouského státu, zabránilo drancování a loupení. Dle Schneiderova hlášení neberou v Německém Brodě tyto vyhlášky vážně. Ve městě je zachován klid a pořádek. Hejtmanství v Německém Brodě zaslalo na České místodržitelství jeden exemplář svolání okresního národního výboru pro Štoky.⁴²

V Nové Pace byl odvolán nepopulární okresní hejtman JUDr. Udalrich Kozlanský. Odešel i místodržitelský tajemník Josef Hořenovský do Sedlčan.⁴³

Podle hlášení Okresního hejtmanství v Novém Bydžově z 19. prosince 1918 propukly ve městě výtržnosti a hladové bouře.⁴⁴

Dle zprávy okresního národního výboru v Pardubicích určené Českému místodržitelství se okresní hejtman v Pardubicích Emilian Trola za převratu choval velice rezervovaně. Hejtman si podle odpovědi nebyl ničeho vědom. Byl ale stejně vyzván aby, důrazně projevil své smýšlení v den výročí Bílé hory.⁴⁵

V jiné cause byl vyměněn zásobovací referent Okresního hejtmanství v Písku JUDr. Vltavský, který byl dne 4. září 1918 napaden píseckými ženami při zásobovací demonstraci. Nechtěl se proto příliš angažovat ani při událostech 14. října 1918.⁴⁶

19. prosince 1918 podalo Okresní hejtmanství v Plané u Mariánských Lázní hlášení Českému místodržitelství o chování českých vojáků, kteří při obsazení města rozdupali poslední rakouskou orlici a zničili také císařskou bustu.⁴⁷

Mezi nejvýznamnější odvolané osoby patřil JUDr. Václav Dvořák, okresní hejtman v Plzni, jenž obdržel služební dovolenou. Jeho funkci převzal 22. listopadu 1918 vládní rada Heřman Šlechta. Podle hlášení Policejního komisařství v Plzni byli prý židé první, kteří v prvních dnech po převratu odstraňovali na svých domech a obchodech německé nápisy a domy zdobili prapory a sebe národními odznaky. Podle obyvatelstva byl ale jejich příklon k československému státu jen vnějškový a neupřímný. Shlíželi se prý v poměrech bolševického Ruska. Zároveň se prý snažili rozšiřovat svůj vliv v mladém státě, o čemž údajně svědčil jejich výrok, který padl v Plzni: „Za rok si koupí židovstvo celý československý stát“. Zpráva Policejního komisařství v Plzni informovala o táboru lidu pořádaném Československou sociálně demokratickou stranou dělnickou, který se konal 17. listopadu 1918 za účasti šesti až osmi tisíc lidí. Hovořili na něm Luděk Pik, Gustav Habrman, Bosáková, Frabša (za Českou stranu socialistickou) atd. Byly tu vyhlašovány rozsáhlé politické, sociální a hospodářské požadavky.⁴⁸

9. prosince 1918 bylo Českému místodržitelství zasláno hlášení správce Policejního komisařství v Plzni o vojenském zajištění železničních tratí Plzeň, Podbořany, Blatno, Bečov, Mariánské Lázně. Největší odpor kladl Volkswehr v Blatně, kde dokonce vytrhal část železničních kolejí mezi Žihlív a Mladotice-

mi. Německým obyvatelstvem bylo obsazování, respektive zajišťování, přijímáno s rezignací. Leckde se objevila ještě zmínka o sebeurčovacím právu a o mírové konferenci. Mnozí se utěšovali tím, že německý lid povstane a Čechy vyžene. Zároveň to bylo bráno jako nevyhnutelný akt. Bylo ale mnoho lidí, kteří uznávali spojení s československým státem jako jediné možné řešení, poukazovali na nemožnost spojení s Německem z důvodů hospodářských, s Rakouskem z důvodů komunikačních a konečně nemožnost samostatné existence Deutschböhmen.

Na to navazuje přípis o známé aféře v Podbořanech se správcem Okresního hejtmanství Aloisem Forsterem. Z pomníku padlých ve válce 1866 strhli vojáci rakouského orla a poprsí bývalého císaře Františka Josefa I., načež Forster reagoval slovy: „Sagen Sie beim Nationalrat, was die Leute da treiben“ .

19. prosince 1918 je datována zpráva Okresního hejtmanství v Podbořanech o aféře s pomníkem z roku 1866 a o obsazení Jesenice 8. prosince 1918. Ze 7. prosince 1918 pochází fonogram vrchního policejního komisaře Kráčmara: „Dle rozkazu vrchního vojenského velitelství v Praze obsadil velitel 35. pěšího pluku železniční trať z Plzně do Žatce, já jel s nimi. Včera, tj. 6. prosince, byly obsazeny Podbořany, vše se odehrálo bez problémů až na to, že vojíni kolem 9. hodiny dopolední srazili na náměstí několik orlů. Přednosta Okresního úřadu se o tomto činu vyjádřil: „Pfui, das ist eine Schande“ a k podplukovníkovi se otočil s tím, že mu gratuluje k té blamáži. Kráčmar požadoval Forsterovo odstoupení. Opis dopisu byl dodán Ministerstvu vnitra. O 12. hod. dopoledne telefonoval vrchní policejní komisař Kráčmar, že se správce Okresního hejtmanství v Podbořanech podplukovníkovi omluvil, čímž je celá záležitost urovnána. Podplukovník ničeho nenamítal proti tomu, aby Forster dále spravoval Okresní hejtmanství, pokud s tím bude souhlasit Ministerstvo vnitra a České místodržitelství. Kráčmarovi bylo sděleno, že Forster je výborný úředník a že se nedoporučuje, aby ve správě hejtmanství nastala změna. Ministerstvo vnitra (Dr. Sapara) a prezidium Českého místodržitelství s tímto řešením nastalé situace vyjádřili souhlas. Podle hlášení četníků z Jesenice a Podbořan z 30. prosince 1918 v obcích Deslavy a Velká Chmelištná držely u sebe civilní osoby zbraně.⁴⁹

Zajímavé bylo také sdělení okresního komisaře Dr. Viléma Bayera ze 7. listopadu 1918 o převzetí Okresního hejtmanství v Poděbradech od odstoupícího okresního hejtmána JUDr. Aloise Nováčka o tom, že se na hejtmanství nacházelo celkem pět tisíc devatenáct nevyřízených úředních spisů z let 1914 – 1917 po bývalém správci Okresního hejtmanství, místodržitelském tajemníkovi Dr. Rudolfu Taškemu, který byl odvolán k Českému místodržitelství. Při nástupu Aloise Nováčka do služby roku 1918 bylo nevyřízených spisů přes dvacet tisíc. Počet nevyřízených spisů z období Nováčkova působení na hejtmanství nemohl být pro nedostatek času zjištěn. Sám Nováček byl z funkce rovněž odvolán a přidělen na oddělení místodržitelství pro záležitosti železniční a silniční. Na

jeho místo byl povolán bývalý okresní hejtman v Mnichově Hradišti, JUDr. Alois Sluka.⁵⁰

Mezi nejvýznamnějšími případy patřila např. causa týkající se osoby okresního hejtmána v Poličce JUDr. Kamila Henna. Došlo ke sporu mezi ním a členy okresního národního výboru, kteří mu museli podle jejich sdělení pohrozit násilím, pokud se nevzdá svého úřadu. Úřadující místodržitelský tajemník Karel Zeiner českému místodržitelství sdělil, že členům uvedeného národního výboru dal k nahlédnutí úřední agendu, ale zároveň je upozornil, že nejsou kompetentní k vedení úřadu. Ve zprávě Českému místodržitelství uvedl, že jejich chování k hejtmanovi zahrnuje i námitky osobního rázu.

V dalším hlášení určeném prezídiu Českého místodržitelství zdůraznili členové okresního národního výboru, že přiměli okresního hejtmána JUDr. Kamila Henna, aby nastoupil od 1. listopadu 1918 na dovolenou. Uvedli důvody, proč k tomuto činu přikročili. Henn byl osobou nespolehlivou pro československý stát. Bylo zdůrazněno, že hejtman nepožíval důvěry obyvatel v žádném směru, českého obyvatelstva v ohledu národním, německého v ohledu čilosti a pracovitosti. Uvedená okolnost byla vystupňována u nemajetných tříd v nenávistné přesvědčení, že se o jejich zájmy nikdy nestaral. Vystupováním v úřadě si přivodil nepřízeň obyvatelstva. Týkalo se to také úřednictva, neboť prý bylo v jednání se stranami netaktní a hrubé. Členové Národního výboru podezírali hejtmána z manipulace s kontingenty potravin a ze snah o vlastní obohacení. Hovořilo se o tom, že jednotlivé případy jsou známy. Hejtman prý musel odstoupit kvůli udržení veřejného pořádku.

JUDr. Kamil Henn požádal 2. listopadu 1918 o přeložení na prezídium Českého místodržitelství do Prahy a o dva dny později mu bylo vyhověno. Byl přidělen k Zemské vyživovací komisi v Praze, kde nastoupil 14. listopadu 1918. Prozatímní správou Okresního hejtmanství v Poličce byl pověřen místodržitelský tajemník Karel Zeiner dne 18. prosince.

Otázka zasahování Okresního hejtmanství v Moravské Třebové do kompetencí zdejšího Okresního hejtmanství se stala bezpředmětnou po obsazení Moravské Třebové a Svitav československým vojskem a dosazením úřednictva oddaného vládě republiky. Skoro všechny zdejší německy mluvící obce udržovaly úřední styky s úřadem zdejším a dokonce někteří starostové se na přechodnou dobu svého úřadu vzdali a nyní po obnovení uspořádaných poměrů ho opět převzali.⁵¹

Podle zpráv z Okresního hejtmanství v Prachaticích došlo dne 24. listopadu ke srážce československého vojska s rakouskými vojáky u Volar. Do 29. listopadu, kdy byly Prachatice obsazeny československými jednotkami, se vojenská situace v této oblasti stabilizovala. Z úředníků byl přeřazen okresní komisař JUDr. Karel Baretta do Šluknova.⁵²

Z úřadu okresního hejtmána byl též odvolán v Přesticích František Bláha. Již 30. října na nátlak obyvatelstva musel odstoupit a prozatímní správu Okresního hejtmanství převzal místodržitelský sekretář Jan Blažek. Dle jeho sdělení, když odjížděl bývalý okresní hejtmán 31. října 1918 vlakem v 8. 30 směrem na Plzeň, byl na nádraží přepaden a zbit. Dne 21. listopadu přišla písemná demise Františka Bláhy. Podle informace Jana Blažka se v Přesticích pohybuje okruh lidí, kteří brojili proti stávajícímu pořádku a úřednictvu, a vyhrožovali, že budou dělat domovní prohlídky a zabavené potraviny si rozdělí mezi sebou. Jan Blažek proto požádal o přidělení třiceti spolehlivých vojáků. Dále sděloval, že na zámku v Dolní Lukavici bylo vystřeleno na jeho majitele hraběte Schönborna z revolveru, ale hrabě nebyl zasažen. V zámku bylo rozbito asi pětasedesát okenních tabulek. Hrabě Schönborn hned po incidentu odjel. Četnictvu bylo nařízeno vyšetřování obou případů. Na Nepomucku byl dosud zachován úplný klid. František Bláha byl povolán k Českému místodržitelství, místodržitelský tajemník Jan Blažek byl přeřazen do Plzně a správou Okresního hejtmanství v Přesticích byl pověřen vrchní okresní komisař Jaroslav Steinmann.⁵³

Z funkce byl rovněž nucen odstoupit místodržitelský rada JUDr. Václav Fischer v Rokycanech. Správou Okresního hejtmanství v Rokycanech byl pověřen místodržitelský tajemník Dr. Čeněk Vichr. K němu byl přidělen od Českého místodržitelství místodržitelský praktikant Dr. Jaroslav Baron a místodržitelský konceptní praktikant Eduard Kalík byl poslán z Rokycan do Čáslavi.⁵⁴

Z Okresního hejtmanství v Roudnici nad Labem byl povolán k Českému místodržitelství místodržitelský tajemník Jaroslav Vaněk.⁵⁵

Z Okresního hejtmanství v Rumburce byl Dr. Maxmilián Ritter z Rittersheimů, místodržitelský tajemník, přidělen do oddělení pro záležitosti půjček a spořitelen na Českém místodržitelství. Místo něho nastoupil místodržitelský tajemník Alfréd, rytíř ze Schönfeldů z Českého místodržitelství.⁵⁶

Byl přeložen i další místodržitelský rada, JUDr. Bohumil Stříbrný v Sedlčanech, který byl povolán převzít Okresní hejtmanství v Rokycanech. Okresní komisař Hugo Palma byl přeřazen ze Sedlčan do Kamenice nad Lipou a do Sedlčan byl přesunut Josef Hořenovský, místodržitelský tajemník z Nové Paky.⁵⁷

JUDr. Jan Tauer, místodržitelský rada a správce Okresního hejtmanství ve Strakonici nechtěl abdikovat a tvrdil, že to musí být omyl. Oháněl se i tím, že jeho syn, který dezertoval z rakousko-uherské armády do Švýcarska, je žákem profesora Masaryka, který dokonce s ním a jeho matkou ve Švýcarsku mluvil a utěšoval je. Byl přidělen oddělení pro vodní záležitosti Českého místodržitelství a jeho místo převzal místodržitelský tajemník Leopold Trefný. Zároveň s ním byl do Strakonic přidělen František Carda, místodržitelský konceptní praktikant z Českého místodržitelství.⁵⁸

Dalším případem, v němž se do určité míry zrcadlí česko – německé vztahy

v této době, byly události ve Stříbře. 5. listopadu se konala na náměstí schůze za účasti asi tisíce osob, hovořili poslanci Říšské rady, sociální demokraté a také jeden voják. Volksrate okresu Stříbro vyjádřila podpora samostatnosti Deutschböhmen. Podle písemné zprávy Okresního hejtmanství ve Stříbře ze 6. listopadu se ve městě utvořila vojenská rada, která chtěla dbát na klid a pořádek. Chtěli vyslat své zástupce do Městské rady a do okresního výboru. Jako nadřízený vojenský úřad uznávali vojenské velitelství v Litoměřicích. Ráno 8. listopadu 1918 byla na městské radnici vyjádřena podpora zemské vládě Deutschböhmen a okresnímu národnímu výboru v Chebu. Vojenské velitelství v Teplicích do města zaslalo dvacet mužů z Chebského střeleckého pluku č. 6, kteří zde měli vykonávat strážní službu a bránit případným pokusům o drancování a o rušení dopravy. 19. listopadu 1918 delegáti plzeňského Národního výboru z nařízení československé vlády dosadili místodržitelského radu JUDr. Felixe Maschnera do úřadu okresního hejtmána ve Stříbře. Prosili o jeho potvrzení ve funkci. Podle telegramu bylo město obsazeno vojskem a byl zachován klid a pořádek.

V hlášení JUDr. Felixe Maschnera z 19. listopadu 1918 bylo uvedeno, že do Stříbra přijela asi jedna setnina vojáků z Plzně a uvedla ho opět do úřadu. Úředníci, místodržitelský koncipista Maštálrz a místodržitelský konceptní praktikant Piffé, kteří předtím dali slib poslušnosti Českému místodržitelství, zatím během jeho dovolené stejný slib složili liberecké zemské vládě. 20. listopadu prohlásili, že místodržitelství za svůj nadřízený úřad nepokládají, a proto odjedou. Protože by tak přišel o dva pracovníky, požadoval Maschner, aby za ně ihned dostal náhradu a byl o tom vyrozuměn ještě téhož dne. Hlásil to policejnímu prezidentovi. Na výpomoc měl být poslán z Plzně okresní komisař Dr. Kumpff.

Téhož dne telefonoval v zastoupení okresního národního výboru v Plzni Dr. Mandl, starosta Plzně. Ještě odpoledne se k němu dostavila deputace Němců ze Stříbra a prohlásila, že místodržitelský rada JUDr. Felix Maschner je ve Stříbře neoblíben nejen u Čechů, ale i u Němců, a žádala jeho odstranění. V případě jeho demise se deputace zaručila, že ve městě udrží klid a pořádek. Dr. Mandl navrhoval, aby JUDr. Maschner byl nahrazen co nejrychleji jiným okresním hejtmánem, protože potom by české vojsko ze Stříbra mohlo odejít. Slyšel, že německé vojsko z Chebu se chystá do Stříbra, pokud české vojsko neodejde. Dr. Mandl dále navrhoval, že by se mohl případně, jaksi výměnou, přeložit ze Stříbra komisař Jenisch, který není oblíbený u českého hornictva.

Jan Kosina z těchto důvodů ještě týž den zprostil Maschnera funkce a udělil mu ze služebních důvodů dovolenou. Na jeho místo byl prozatím povolán místodržitelský rada Vilém Müller, šlechtic z Müllersheimu. Sám Maschner ve stejný den ve své zprávě prezídiu Českého místodržitelství o událostech ve Stříbře vysvětloval, že když byl opět uveden do svého úřadu vojskem, stalo se jeho postavení ve městě neudržitelné. Obyvatelstvo na něho a jeho rodinu pokřiko-

valo (Pfuj, schämen Sie sich, Verräter), plivalo po nich a vyhrožovalo. Žádal proto buď o přeložení do svého rodiště Písku, nebo o udělení dovolené ze služebních důvodů. Ještě později roku 1918 se neúspěšně uplatnil také v Liberci.⁵⁹

V přípisu Okresního hejtmanství resp. okresní správy politické Národního výboru v Sušici datovaném dne 13. prosince 1918 je popsán známý případ zatčení bývalého ministra železnic Zdenka Forstera, tč. bydlištěm v Kojšicích. Zdenko Forster byl zatčen v noci z 10. na 11. prosinec 1918 na nádraží v Sušici. Při prohlídce ministrových zavazadel bylo kromě většího množství prádla a šatstva nalezeno něco málo potravin a balík účtů. Při prohlídce zavazadel Forster jeden lístek ze spisů tajně vyjmul a roztrhal na kousky. Okresní národní výbor žádal pro podezření, že se u Zdenka Forstera scházejí okolní němečtí statkáři a „kují pikle proti československému státu“, aby bývalý ministr byl v Kojšicích internován a aby bylo zabráněno jeho odjezdu do Vídně. Zároveň požadoval u Ministerstva vnitra o instrukce v tomto směru. Podle sdělení prezidia Českého místodržitelství ze dne 16. prosince 1918 byly Forsterovy spisy prohlédnuty a nebylo v nich nalezeno nic závadného. Na podkladě hlášení okresního hejtmana Sedláčka z 31. prosince 1918 určeném prezidiu Českého místodržitelství, který se zmínil i o tom, že hned po převratu byl prohlédnut s nulovým výsledkem i Forsterův zámek v Kojšicích, bylo Forsterovi s manželkou umožněno 23. prosince 1918 odjet do Vídně. Ostatně Sušice byla obsazena československou armádou již 16. prosince 1918.⁶⁰

Ze Šluknova byl přidělen k Českému místodržitelství místodržitelský koncipista Dr. Jan Kopp a do Šluknova poslán okresní komisař z Prachatic Dr. Karel Baretta.⁶¹ JUDr. Václav Hejda v Táboře byl také nucen abdikovat.⁶²

Zpráva Josefa Straky z Policejního komisařství v Plzni, datovaná 16. listopadu sdělovala, že v Teplé kromě několika Všeněmců by všichni místní Němci chtěli zůstat v Československé republice.⁶³

Z funkce musel být odvolán JUDr. Ottokar Bayer, správce Okresního hejtmanství ve Vysokém Mýtě. Podle hlášení tamního hejtmanství z 20. listopadu 1918 se vojáci německé národnosti příslušející pod hejtmanství v Lanškrouně nebudou chtít pravděpodobně dostavit k odvodu.⁶⁴

10. prosince 1918 na žádost místodržitelského tajemníka Dr. Grohmanna z Okresního hejtmanství v Ústí nad Labem v dorozumění s okresním národním výborem bylo československé vojsko vyzváno k zákroku a k obsazení města. Důvodem byla snaha zabránit rabování. Podle zpráv o demolování obchodů v Krásném Březně to nebylo nic proti tomu, co se událo v Ústí nad Labem, kde byla zdemolována celá Teplická třída.

Podle telefonátu z 11. prosince 1918 (11 hod.) československé vojsko obsadilo město. Všude ve městě byl klid. Okresní hejtmanství bylo vyzváno, aby vydalo vyhlášku k obyvatelstvu, v níž má být upozorněno pod pohrůzkou stanného práva,

aby se zdrželo všech výtržností. Okresní hejtman poslal 12. prosince do Prahy souhrnnou zprávu o plundrování ve městě a 30. prosince hlášení o politická situaci.⁶⁵

Na Okresní hejtmanství ve Vrchlabí nastoupil okresní komisař Dr. Fiedler z hejtmanství v Náchodě. Zároveň byl ze správy okresního hejtmanství odvolán Dr. J. Žák. Uvedená změna byla později po protestech z Vrchlabí anulována.⁶⁶

Hlášení Okresního hejtmanství v Žamberku informovalo České místodržitelství o ustanovení dělnické a vojenské rady v Králíkách a Mladkově 17. a 24. listopadu 1918 a o tom, že se v obcích agituje proti podřízení obyvatelstva Československému národnímu výboru. Podle zjištění Okresního hejtmanství v Žamberku by se většina „selského a pracovního lidu“ raději podřídila Československému národnímu výboru než zemské vládě v Opavě. Na základě různých pověstí mělo být v Králíkách zřízeno Okresní hejtmanství a obce rokytnického okresu měly být připojeny ke Králíkám. O několik týdnů později, v noci ze 14. na 15. prosinec 1918, byla města Rokytnice a Králíky bez problémů obsazena československým vojskem. Správce Okresního hejtmanství v Králíkách Max Kubín, který prosazoval v kraji slib věrnosti zemské vládě v Opavě byl vyzván, aby opustil město. Bylo zatčeno několik německých úředníků, kteří předtím aktivně podporovali Deutschösterreich.⁶⁷

Zpráva menšinové komise Národního výboru v Žatci uváděla, že byla upozorněna z důvěryhodného zdroje na to, že přednosta Okresní správy politické v Žatci nedbá nařízení Národního výboru a výnosů Zemské správy politické, zejména ve věcech politické povahy. Doporučovala, aby dotyčný přednosta (rada Schmidt) „byl nahrazen úředníkem spolehlivým“. Sám jmenovaný 14. listopadu 1918 požádal o přeložení do výslužby. Žádosti bylo vyhověno.⁶⁸

Jedna informace přišla z Moravy: podle zprávy Pražských novin z 5. prosince 1918 kapitulovalo předchozího dne obecní zastupitelstvo v Jihlavě.⁶⁹

Atmosféru rozbouřené doby do jisté míry charakterizuje i zpráva Českého místodržitelství, dle níž Krajský odbor Svazu čs. studentstva vyzýval studenty, „aby se podle svých možností účastnili ve svých obcích práce politické, aprovizační a hlídkové. Neměli dovolit nikomu, aby lid štvál a sváděl ke vzpouřám. Měli udat každého sedláka, mlynáře a lichváře, který by odmítal odevzdat viktualie, čachroval s nimi, nebo lichvařil. Udávání v tomto smyslu prý není tedy nejen nic špatného, nýbrž je společenská povinnost“. Na podkladě jiného přípisu Českého místodržitelství všichni středoškolští studenti budou propuštěni z armády, aby mohli pokračovat ve studiích.⁷⁰

Dle zprávy Českého místodržitelství z 10. prosinec 1918 prý politicky podezřelé osoby, zvláště Němci a židé, žádali potvrzení od Národního výboru, že jsou dobrými Čechy.⁷¹

Na první schůzi Revolučního národního shromáždění, která se konala dne 14. listopadu 1918 se projednávala zpráva o vnitropolitické situaci. Ministr vnitra

Antonín Švehla informoval o tom, že zemská politická správa až na čtyři případy, a to Loket, Žatec, Kaplice a Jáchymov, úřaduje bezvadně, Okresní hejtmanství podávají pravidelně zprávy písemné i telefonické. Pokud tomu tak není, děje se to jen pod tlakem zvenčí. Vídeňský kancléř Karl Renner posílá kurýry a vybízí k odporu proti vládě státu česko – slovenského, především rolníky aby neodváželi obilí. Tak by vznikly soběstačné německé okresy a okresy odkázané se zásobováním na Prahu. Ministr výživy Bohuslav Vrbenský se přimlouval za to, aby přes tyto zjevy byly všechny kraje našeho státu včetně německých zásobovány stejně, jak ostatně činil již Národní výbor.

Ministerský předseda Karel Kramář připomněl, že zásobování obyvatelstva je dobrou politickou zbraní. Doporučil také, aby německé obyvatelstvo, které je podle jeho informací jiného názoru na československý stát, než z některých stran slyší, bylo dále zásobováno naší vládou. Na Mostecku a Duchcovsku musí se tak dít bezpodmínečně.

Ministr zemědělství Karel Prášek žádal, aby před konečným rozhodnutím ministerské rady byly nepřátelské činy německo-rakouské vlády zevrubně vyšetřeny a potom zplnomocněncem Vlastimilem Tusarem předneseny ve Vídni. Po přímlově ministrů Jiřího Stříbrného a Bohuslava Vrbenského byl vysloven s návrhem ministra Práška souhlas.⁷²

S přejímáním moci byla situace komplikovanější v pohraničí českých zemí osídleném německým obyvatelstvem, které v zemích Koruny české tvořilo třetinu obyvatelstva. Němci již zhruba od roku 1917, kdy započal rozklad monarchie usilovali o utvoření německé provincie Deutschböhmen. Provincie měla být samostatnou korunní zemí monarchie zcela nezávislou na vnitrozemí. Tyto snahy ještě zesílily v průběhu roku 1918. Ve Vídni byly přijímány vcelku příznivě. Výrazem toho bylo i krajské rozdělení Čech z května 1918. Podařilo se prosadit zřízení krajského soudu v Trutnově pro německou část Čech a 26. září 1918 rozdělení Zemské správní komise v Čechách na část českou a německou. Všechna opatření měla vstoupit v platnost 1. ledna 1919. Návrh samozřejmě vzbudil velké rozhořčení u české veřejnosti. Vzhledem k rozpadu rakousko-uherské monarchie na konci roku 1918 nebyl plán realizován.

V souladu s rychlým politickým vývojem němečtí poslanci Říšské rady z alpských zemí a zemí Koruny české vyhlásili 21. října 1918 ve Vídni tzv. Deutschösterreich, jehož součástí mělo být i pohraničí českých zemí. Němečtí poslanci z českých zemí také 30. října 1918 vyjádřili svůj protest proti připojení německých oblastí českých zemí k Československu. Téhož dne obdobnou výzvu vydala v Ústí nad Labem Německá národní rada. Zároveň byly v českých zemích velice rychle vyhlášeny čtyři německé provincie. Z nich první a nejvýznamnější Deutschböhmen. Byla jmenována zemská vláda se sídlem v Teplicích v čele se zemským hejtmanem, kterým byl nejprve Rafael Pacher a poté Rudolf Lodgmann rytíř von Auen.

Orgány státní správy v pohraničí v nejistých politických poměrech raději vyčkávaly vývoje situace. Na místní úrovni se utvořily tzv. Volksräte, složené s představitelů všech německých politických stran i místních významnějších politických osobností, které byly obdobou národních výborů v českých zemích a národních rad na Slovensku. Mezi další německé provincie vyhlášené v českých zemích patřil na Šumavě Böhmerwaldgau s plánovaným sídlem v Prachaticích. Političtí představitelé této oblasti, mezi něž patřili např. poslanec dr. Wichtl a prelát Hauser, si uvědomovali nemožnost uhájit politickou samostatnost oblasti, a proto vedli jednání o připojení k Hornímu Rakousku, eventuálně k Bavorsku. Na severní Moravě a ve Slezsku vznikla župa Sudetenland vyhlášená dne 2. listopadu 1918 v Opavě R. Freisserem a Hansem Jocklem. Politickou moc jim předal zemský prezident baron von Widmann. Poslední byla jihomoravská župa Deutschsüdmähren, vyhlášená ve Znojmě 3. listopadu 1918 říšskými a zemskými poslanci. Zároveň bylo přijato usnesení o připojení této provincie k Německému Rakousku. Do čela prozatímní vlády byl jmenován poslanec Říšské rady Oskar Teufel, hejtmanem hrabě H. Odolfredi.

Národní shromáždění Německého Rakouska vyjádřilo svůj souhlas s připojením všech čtyř německých provincií z českých zemí na schůzi, která se konala 12. listopadu 1918 a 14. listopadu přijalo zákon o převzetí moci v jednotlivých provinciích.

Fungování státní správy v českém pohraničí na podzim 1918 provázely mnohé problémy. Vezměme si konkrétní příklad provincie Deutschböhmen. Fungovaly tam nově zvolené státní orgány nového státního útvaru: zemská vláda v čele s prezidiem tvořeným z poslanců Říšské rady Rudolfem Lodgmanem rytířem von Auen, Josefem Seligerem a Wilhelmem Maixnerem, a zemský sněm, byl také zvolen zemský hejtman. Byla budována vlastní armáda tzv. Volkswehr, organizováno vlastní četnictvo a policejní složky, tvořilo se vlastní soudnictví a nová Okresní hejtmanství. Na obecní úrovni měla fungovat samospráva, tzv. Volksräte. V Liberci bylo zřízeno zásobovací ředitelství, v Teplicích obilní ústav a Úřad pro nezaměstnané byl založen v Mostě.

Činnost zemské vlády Deutschböhmen provázely od počátku problémy. Počáteční komplikace byla již v tom, že v Liberci – nově zvoleném sídle zemské vlády – se usídlili jen někteří z jejích významnějších činitelů, část z nich raději dala přednost klidnějšímu útočišti ve Vídni, kde vyčkávala na další vývoj situace. Zemská vláda Deutschböhmen měla svým způsobem podobné problémy jako Národní výbor československý s přejímáním starého rakouského státního aparátu a vytvářením nového. Základním článkem dosavadního státního aparátu byla okresní hejtmanství. Úředníci na hejtmanstvích byli většinou Němci, a tak by se na první pohled mohlo zdát, že jejich přejímání bude probíhat zcela samozřejmě. Ale tito bývalí rakouští byrokraté se od počátku ke statutu provincie stavěli velice opatrně, i z existenčních důvodů. Ocitli se ve složitém dilematu,

zda-li mají poslouchat rozkazy českého místodržitelství, které se podřídilo pražskému Národnímu výboru, jenž podle nich převzal moc nikoli zcela legálně, nebo rozkazy zemské vlády v Liberci, která jim byla mnohem bližší z hlediska nacionálního. Ale když se na ni pohlíželo ze stanoviska právního, byla jakousi vzbouřeneckou vzdorovládou.

České místodržitelství vydalo 11. listopadu 1918 oběžník, kterým zakazovalo okresním hejtmanstvím, aby se podřizovaly zemské vládě Deutschböhmen.⁷³ Úředníci německé národnosti se snažili situaci řešit tak, že se rozhodli poslouchat rozkazy zemské vlády, ale nadále být podřízenými Českého místodržitelství, případně pasivně vyčkávat vývoje situace. Někteří němečtí úředníci vůbec odmítali složit slib věrnosti československému státu. Úředníci české národnosti v pohraničních oblastech ihned vyjádřili poslušnost československému státu a na místech, kde pracovali, tj. okresních hejtmanstvích, poštách a telegrafech, se snažili sabotovat nařízení liberecké vlády. Vyskytly se také i případy, kdy někteří čeští úředníci museli přísahat věrnost Deutschböhmen, jako se to stalo u Okresních hejtmanství v Karlových Varech a Chebu. Četnictvo pro Deutschböhmen dokonce v porevolučních zmatcích zůstalo podřízeno zemskému četnickému velitelství v Praze. V soudnictví usilovala liberecká vláda o rozdělení českých a německých soudních okresů a o vybudování nezávislého německého vyššího soudnictví. V žádném z těchto směrů se nepodařilo do pádu Deutschböhmen výrazněji pokročit.

Politici z Deutschböhmen se snažili získat na svou stranu rakousko-uherské sborové vojenské velitelství v Litoměřicích. Pověřenec liberecké vlády byl ale odbyt neurčitými sliby generálů. Ti v nejasné vnitropolitické situaci raději vyčkávali. Když viděli stále vzrůstající převahu československého státu a morální rozklad svých jednotek, které před národními zájmy daly přednost návratu domů, bez výraznějších problémů kapitulovali a jim podřízené útvary rozpustili.

Německé provincie měly krátké trvání. Pro jejich existenci se jim nepodařilo zajistit si mezinárodní podporu. Nebyly soběstačné hospodářsky, ani nebyly schopny se vojensky udržet. Území čtyř německých provincií spolu dokonce ani nesouviselo geograficky. Bylo např. přerušeno českým osídlením na rozhraní Náchodska a Kladska a na Domažlicku. Ekonomicky i dopravně byly vázány na vnitrozemí českých zemí. Již naprosto iluzorní byly jejich snahy o připojení některých vnitrozemských jazykových ostrůvků k Rakousku, jako např. Brna, Olomouce, Jihlavska, Českých Budějovic, Lanškrounska nebo převedení Ostravska pod mezinárodní správu. Za všemi těmito snahami stál samozřejmě předpoklad německo-rakouských politiků o budoucím možném připojení Německého Rakouska včetně pohraničí českých zemí k Německé říši.

Představitelé českých Němců se z počátku snažili neúspěšně vyjednávat s Národním výborem o vzájemném uznání. Ale v této době jim chyběla jakákoliv mezinárodní podpora a zároveň byli nuceni ke spolupráci s českou stranou

z důvodu kritického nedostatku potravin v pohraničí. Do konce roku 1918 byly tyto oblasti obsazeny československým vojskem. Hlavní město samozvaného „státu“ Teplice bylo obsazeno 7. prosince a jako poslední nejvýznamnější město provincie Liberec 14. prosince 1918. Také zbývající tři německé provincie byly do konce prosince 1918 obsazeny československou armádou. Podle příkazu Českého místodržitelství z 30. prosince 1918 se měla provést inspekce okresních hejtmanství, jejichž území byla zabrána československým vojskem. Inspekci měli provést místodržitelští radové Ottokar Püchel a Václav Bouma, okresní hejtman s titulem místodržitelského rady: Zpráva Českého místodržitelství je doplněna výčtem zabraných okresních hejtmanství.⁷⁴

Později podle nařízení Českého místodržitelství z 18. března 1919 se měla provádět evidence žádostí o pomoc ze strany československého státu, které přišly z území tzv. „Deutschböhmen“ po 28. říjnu 1918.⁷⁵

Českým Němcům, kteří se odvolávali na amerického prezidenta T. W. Wilsona, se nepodařilo zapůsobit svými požadavky na národní sebeurčení ani na mírové konferenci ve Versailles. Na základě mírové smlouvy s Německem z 28. června 1919 získalo Československo Hlučínsko ve Slezsku. Mírovou smlouvou s Rakouskem z 10. září 1919 podepsanou v Saint Germain en Laye pak Vitorazsko a Valticko. Jižní hranice na Slovensku a Podkarpatské Rusi byly stabilizovány smlouvou s Maďarskem z 4. června 1920. Hranice s Polskem byly určeny arbitráží spojeneckých vyslanců ve Spa z 28. července 1920 rozdělením území Těšínska, 9. srpna rozdělením Oravy a Spiše. Definitivní tečkou za stanovením této hranice bylo přiznání sporného území Javoriny rozhodnutím Rady velvyslanců dne 12. března 1924 Československé republice.

Případy výměny nejvýznamnějších státních úředníků z roku 1918 měly svou dohru ještě v roce 1919 a dokonce 1920. Z tohoto důvodu se zmiňuji ve stručnosti o dalším vývoji těchto případů. Pokračování změn ve státní správě ovlivnila významným způsobem schůze pro očistu veřejného života, která se konala 8. ledna 1919 v Národním domě na Vinohradech a byla pořádána Sdružením internovaných a vězněných. Na schůzi bylo požadováno odstranění bývalého dvorního rady Blížence z Českého místodržitelství, Konopáska z Tábora, Andrejse z Tábora, Sebastiana Častolovice z Kolína, okresního hejtmana Adolfa Fischera ze Sedlčan, místodržitelského rady Jaromíra Vysokého z Klatov, místodržitelského tajemníka Jana Kamenického ze Zemské školní rady. Jan Kamenický prý učinil udání na přednostu Vochoče.

Dvě žádosti prezidiálního šéfa Kubáta z prezidia Ministrstva vnitra o vyjádření k výměně několika konceptních úředníků byly adresovány správci místodržitelství jakožto Zemské správy politické v Praze a dalším úřadům. Další žádost směřovala k přednostovi Okresního úřadu v Táboře, přednostovi Okresního úřadu v Kolíně, přednostovi Okresního hejtmanství v Táboře, přednostovi Okresního

úřadu v Plzni a předsednictvu Zemské školní rady v Praze a byla opatřena poznámkou, že všechna vyjádření úředníků z druhé žádosti jdou do vlastních rukou ministra. Bylo řečeno, že dle výnosu prezidia Ministerské rady ze dne 11. ledna 1919 č. 360 A. Švehly bude požadováno vyjádření odpovědných osob k závěrům výše uvedené schůze.⁷⁶

Kubát žádal, aby se vši obezřetností a přesností bylo vyšetřeno, z jakých důvodů by jmenování úředníci nemohli setrvat na svém dosavadním místě. Zejména, jsou-li důvody a jaké, pro které by konkrétní úředník byl tak neoblíbený, že by musel opustit své nynější působíště. Při předložení vyšetřovacího spisu doporučil zaslat případný návrh s odůvodněním. Jan Kosina k věci uvedl v odpovědi na druhou žádost, že proti žádnému ze jmenovaných nejsou uvedena konkrétní fakta. Josef Blíženec podal již žádost o penzionování, Andrejs byl přeložen z Tábora, do Českého Krumlova, pak do Rychnova nad Kněžnou, Adolf Fischer z Rokycan do Sedlčan, proti Konopáskovi a Sebastianu Častolovicovi není žádné příčiny k zakročení. Šetření ohledně Jaromíra Vysokého a Jana Kamenického doporučil „pouze založit“. Takové bylo vyjádření Jana Kosiny ze 7. března 1919.

Kosina se k této otázce vyjádřil ještě následovně 7. července 1920: „K č. výnosu 6841/1920 podávám tuto zprávu. Po státním převratu roku 1918 bylo předneseno z české strany více stesků a stížností proti úředníkům národnosti české nežli národnosti německé. Z úředníků německých byly činěny výtky víceméně všeobecného rázu zejména proti dvorním radům Františku Rapprichovi, Gustavu Chluppovi z Chlonau, Zerbonimu, Dr. Jankovi a Dr. Zaborskému, následkem čehož jsem jim na pokyn Národního výboru udělil dovolené. Když pak za nějaký čas bylo dvorním radům Františku Rapprichovi, Gustavu Chluppovi, Zerbonimu a Oskaru Zaborském, rytíři z Wahlstättenu dáno na srozuměnou, že se na jejich další služby nereflektuje, podali všichni žádosti za přeložení na trvalý odpočinek. Žádostem těm bylo také vyhověno. Dr. Jankovi bylo pak s tamním schválením svěřeno obstarávání překladu sbírek zákonů a nařízení státu československého do němčiny.

Z českých úředníků byla celá řada přednostů okresních správ politických buď ihned nebo po nějaké době odstraněna z dosavadních působíšť – jako dvorní rada Josef Smutný, místodržitelští radové Adolf Fischer v Rokycanech, Bohumil Stříbrný v Sedlčanech, Václav Dvořák v Plzni, Udalrich Kozlanský v Nové Pace a Bedřich Hejda v Táboře, dále okresní hejtmani Bláha v Přešticích, Nováček v Poděbradech, Ottokar Bayer ve Vysokém Mýtě, místodržitelští tajemníci Josef Mrhálek v Domažlicích a Adolf Kafka v Lounech a okresní komisař Andrejs v Dolních Kralovicích. Z přidělených úředníků bylo nutno přeložit ihned místodržitelské tajemníky Dr. Paška z Poděbrad a Jana Kamenického z Jičína.

U většiny z právě jmenovaných úředníků bylo jen poukazováno na velikou neoblíbenost jejich mezi obyvatelstvem, u ostatních pak byla obvinění proti

nim přednášená takového rázu, že nebylo příčiny, aby bylo proti nim nějakým způsobem zakročeno. Jejich přeložení bylo pro ně dostatečným trestem. Jen místodržitelství rada Václav Dvořák byl na tamní příkaz vybídnut, aby žádal za přeložení na trvalý odpočinek, pak bylo také provedeno.

Dne 8. ledna 1919 konalo dle časopisu „České slovo“ č. 8 ze dne 9. ledna 1919 „Sdružení internovaných a vězněných v Národním domě na Král. Vinohradech schůzi pro „očistu veřejného života“, v níž bylo zejména požadováno odstranění dvorního rady Josefa Blížence, komisařů Konopáska, Andrejse, Sebastianiho, pak místodržitelství radů Adolfa Fischera a Vysokého, konečně pak místodržitelství tajemníka Jana Kamenického, aniž by byla proti některému z nich přednesena určitá fakta. Z právě jmenovaných šel Josef Blíženec na trvalý odpočinek, Andrejs, Adolf Fischer, Vysoký a Jan Kamenický byli přeloženi, Konopásek a Sebastiani zůstali na svých místech, poněvadž nebylo důvodů k jejich odstranění z dosavadních služebních míst. Poněvadž považují konečně za nutno poznamenati, že by nebylo spravedливо, aby čeští úředníci byli přísněji posuzováni než němečtí, poněvadž stížnosti proti nim jsou většinou jen rázu místního, nebo ne-li dokonce jen osobního, a nikterak neopravňují k domněnce, že by čeští úředníci ti nechtěli československému státu sloužiti poctivě a oddaně, kteroužto dobrou vůli a ochotnou oddanost k čs. republice u všech německých úředníků bez výhrady předpokládati nelze“.

Na základě materiálů z fondů Státního ústředního archivu v Praze byl zachycen proces konstituování státní správy v nově vzniklém československém státě po 28. říjnu 1918 po jeho personální stránce. Zajímavé je na základě dochovaných dokumentů sledovat situaci např. nejvíce zkompromitovaných státních úředníků. Jejich situace byla v naprosté většině řešena přeřazením z jednoho okresního hejtmanství na druhé, případně dovolenou nebo penzionováním. Někteří byli dokonce spíše povýšeni. To když byli povoláni přímo ke službám prezidia Českého místodržitelství, či na některé z nově vznikajících ministerstev.

V materiálech nebyl nalezen případ státního úředníka, kterého by převrat 28. října 1918 nějakým způsobem výrazně existenčně postihl. To se týká úředníků české i německé národnosti. V příloze jsou uvedeny podrobné tabulky personálních změn mezi 28. říjnem – 31. prosincem 1918. Na služební dovolenou odešlo nebo bylo vyměněno sto čtyřicet osm úředníků, šestnáct jich onemocnělo, tři zemřeli, do státní služby se přihlásilo dvacet sedm uchazečů a třicet sedm zájemců bylo skutečně přijato.

Stat' je doplněna přehledem okresních hejtmanství, na kterých v uvedeném období došlo k výměnám úředníků. Celkově je v tabulkách zachyceno 231 jmen. K personálním změnám – nepočítám-li přijetí nových úředníků došlo na triapadesáti okresních hejtmanstvích z celkového počtu sto čtyř v Čechách a dvou statutárních měst (Prahy a Liberce).

Ze třiapadesáti uvedených změn bylo dvaadvacet v pohraničí nebo ve smíšených česko-německých oblastech. K celkové stabilizaci situace v pohraničí mohlo samozřejmě dojít až po obsazení pohraničí československou armádou. Některé pohraniční oblasti nepřestaly být pod správou československého státu. Zbytek území tzv. Deutschböhmen a dalších tří německých provincií vyhlášených v českých zemích byl obsazen do poloviny prosince. Celkově se uplatňovala tendence udržet státní správu v chodu a nekomplikovat si situaci zbytečnými problémy, které by zákonitě vznikly urychleným sháněním většího počtu úředníků. Také v pohraničí, i když jeho obsazování probíhalo postupně zhruba až do konce prosince 1918, se dařilo poměry celkem rychle stabilizovat. Úředníci německé národnosti v těchto oblastech taktizovali, váhali na kterou stranu se mají přidat, zda-li mají poslouchat rozkazy pražského místodržitelství nebo některé ze separatistických vzdorovlád, podléhajících vládě Deutschösterreich ve Vídni. Proces konstituování státní správy nového státu, přes dílčí problémy probíhal v období od 28. října do konce roku 1918 v českém vnitrozemí i v pohraničních oblastech poměrně rychle. Nedošlo ke vzniku žádného mocenského vakua a vcelku plynule se přešlo od rakousko-uherského státního aparátu k budování sítě státní správy nové Československé republiky.

POZNÁMKY

¹ **Prameny**

Státní ústřední archiv (dále SÚA Praha), fond Prezídium Českého místodržitelství (dále PM), sg. 1/5/50/2, čj. 38500, 38893, 38545, 38827/1918, 281/1919 – Zdenko Forster.

SÚA Praha, fond PM, sg. 1/5/62, čj. 16 563/1918 – záležitosti ministerstev a ústředních úřadů, kart. 4230 – 4232.

SÚA Praha, fond PM, sg. /1/6/1, čj. 16564/1918 – personální věci místodržitelství kart. 4232 – 4291.

SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34651–39692/1918 – výměny úředníků, kart. 4227–4228.

SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/24/61, čj. 35279/1918 – Kosina, přípis o přidělování úředníků, kart. 4529.

SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/24/72, čj. 13737/1920.

SÚA Praha, fond PM, sg. 1/8/1, sg. 1/37/87 – personální záležitosti čj. 16 574/1918.

SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/75, čj. 18079/1919 – příkaz sbírat státně politické tajné spisy týkající se převratu a předat je ministerstvu vnitra.

SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/9, čj. 18507/1918 – Pokusy o nacionální puč ve zněmčelém území roku 1918, kart. 5032.

SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 3478–39704/1918 a čj. 76/1919 – 25146/1919.

SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/11, čj. 34985–37578/1918, kart. 5032.

SÚA Praha, fond PM, sg. 13/49/1/35, čj. 38529/1918, kart. 5591.

SÚA Praha, fond Prezídium ministerstva vnitra Vídeň (dále PMV/R), sg 3. Böhmen, kart. 7–8, SÚA Praha, fond PMV/R, sg. 10/4 Böhmen, kart. 32, SÚA Praha, fond PMV/R, kart. 87–88.

SÚA Praha, fond Ministerstvo vnitra Vídeň (dále MV/R), sg. 56/3 – státní úřady, kart. 76–78, SÚA Praha, fond MN/R, sg. 64/4/1 – personální a platové otázky okresních hejtmanů apod., kart. 144–147.

² Janák, J.: Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. I. období 1848–1918. Praha 1965; Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalismu 1. díl. Bratislava 1971, s. 31.

³ **Tištěné prameny (výběr):**

Kocman, A.: Boj o směr vývoje československého státu I. říjen 1918 – červen 1919. Praha 1965.

Otáhalová, L.: Souhrnná hlášení prezidia Pražského místodržitelství o protistátní, protirakouské a protiválečné činnosti v Čechách v letech 1915–1918. Praha 1957.

Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914–1918, sv. I.–IV. Praha 1993–1996.

Soupis dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914–1918, sv. I.–II. Praha 1997–1998.

Špiritová, A.: Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850–1918. Praha 1993. Z protokolů schůzí 1. československé vlády 1918–1919. Praha 1974.

Literatura (výběr):

Cajthaml /Liberté/, F.: Sláva a pád provincie Deutschböhmen. Příspěvek k dějinám československé revoluce a německé „protirevoluce“ na českém severu. Ústí nad Labem 1924.

César, J. – Černý, B.: Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety. Liberec 1960.

Galandauer, J.: Vznik Československé republiky 1918. Programy, projekty předpoklady. Praha 1988.

Janák, J.: Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. I. období 1848–1918. Praha 1965. Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalismu 1. díl. Bratislava 1971.

Kárník, Z.: Socialisté na rozcestí. Habsburk Masaryk či Šmeral. Praha 1996.

Malý, K.: Vývoj správní organizace v Československu od nejstarších do roku 1945. Praha 1969.

Michel, B.: Smrt dvouhlavého orla. Praha 1994.

Peroutka, F. – Budování státu, díl I., II/1., Praha 1934.

Peša, V.: – Vznik Československé republiky a národní výbory, Praha 1988.

První světová válka a česká společnost. Sborník z vědecké konference konané v Brně 14. června 1994. Brno 1994.

Schelle, K.: Vývoj správy v předválečném Československu, 1. část (1918–1927), 2. část (1928–1939) a 3. část, Vývoj správa na Moravě a ve Slezsku. Brno 1991.

Špiritová, A.: Odraz přípravy a rozpoutání první světové války v poštovní přepravě. In: *Paginae historiae* 5/1997, s. 72–83.

Urban, O.: Česká společnost 1848–1918. Praha 1982.

Vlaštovka, K.: Dějiny organizace politické správy v Československé republice. In: Slovník veřejného práva Československého, sv. I., Brno 1929.

Vznik samostatného Československa a severní Čechy. Materiálová studie. In: Historický sborník Ústecka 1968.

⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 13/49/1/35, čj. 38529/1918, kart. 5591.

⁵ Peroutka, F. Budování státu, díl I. s. 106–159. Praha 1934.

⁶ Zákon byl vydán ve sbírce zákonů a nařízení pod č. 74.

⁷ Doplnkem předpisů bylo nařízení vlády č. 179 Sb. z 1. dubna 1919.

⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 39643/1918, kart. 4228.

⁹ Doplněk vládního nařízení byl uveřejněn dne 10. prosince 1918.

¹⁰ Vládní nařízení č. 9/1919. Sb. Šr. z 8. ledna 1919. které nabylo účinnosti dne 23. ledna 1919.

¹¹ Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi byla situace mnohem složitější, protože prakticky chyběla místní národně uvědomělá inteligence. Tamní správa i samospráva byla až na malé výjimky zcela v rukou maďarské nebo maďarovsky orientované státní byrokracie. Do té doby, než vyrostla ve školách nová generace již národní inteligence, museli do těchto oblastí přijít úředníci z českých zemí.

¹² Nejprve ke zprávám z Českého místodržitelství v Praze. Výměny úředníků přímo na tomto úřadě podrobně nepopisují, protože by to bylo příliš nepřehledné. Změny jsou podrobně popsány v příloze ke zprávě Karla Kosiny ze 13. listopadu 1918. In: SÚA Praha, fond Prezidium Českého místodržitelství, sg. 16/1, čj. 35623/1918, kart. 4227.

¹³ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35093/1918, kart. 4227.

¹⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1 čj. 34756/1918, kart. 4227.

¹⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35001, 35512, 35705, 36203/1918, kart. 4227.

¹⁶ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 38778/1918, kart. 4228.

¹⁷ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 34887/1918, 125, 406/1919, kart. 3052.

¹⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35435, kart. 4227; 38630, 38702, 39513/1918, kart. 4228.

¹⁹ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 36697, kart. 4227; 38528, 39162/1918, kart. 4228.

²⁰ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34958, 35037, 35186, 35676/1918, kart. 4228.

²¹ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 37352/1918, kart. 3052.

²² SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 38265, 39152, 39362/1918, kart. 4228.

²³ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 35306, 35435/1918, kart. 3052.

²⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35298, 35919/1918, kart. 4227.

²⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35737, kart. 4227; 38809, 39659/1918, kart. 4228.

²⁶ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34827, 35882, 36047/1918, kart. 4228.

²⁷ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 37703, 37894, 38894, 38502/1918, 408/1919, kart. 3052.

²⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34846, 35058, 35396/1918, kart. 4227.

²⁹ SÚA Praha, fond PM, sg. 16/1, čj. 38400/1918, kart. 4228.

- ³⁰ SÚA Praha, fond PM, 1/6/1, čj. 36047/1918, kart. 4227.
- ³¹ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34827/1918, kart. 4227; sg. 8/1/88/10, čj. 37497, kart. 3052.
- ³² SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35044, 36069/1918, kart. 4227.
- ³³ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/8/88/10, čj. 36011, 36162, 37060, 37228, 38090, 38568, 39281/1918, kart. 3052.
- ³⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35592, 36945, 37719, 37720, 37349 kart. 4227; 39363, 39588/1918, 125, 406/1919, kart. 4228; sg. 8/1/88/10, čj. 37349/1918, kart. 3052.
- ³⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 36272/1918, kart. 4227.
- ³⁶ SÚA Praha fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35623/1918, kart. 4227.
- ³⁷ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, sg. 34776, 34807, 35187/1918, kart. 4227 viz též: Vznik samostatného Československa a severní Čechy. Ústí nad Labem 1968, s. 137–148.
- ³⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34985 kart. 4227; sg. 1/8/88/10, čj. 36931/1918, kart. 3052.
- ³⁹ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34973, 350006, 35429/1918, kart. 4227.
- ⁴⁰ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35276, 35628, 36324/1918, kart. 4227.
- ⁴¹ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35435/1918, kart. 4227.
- ⁴² SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 34 830, 36427/1918, kart. 5032.
- ⁴³ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35040, 35043, 35606/1918, kart. 4227.
- ⁴⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/8/88/10, čj. 39086, kart. 5032; sg. 1/6/1, čj. 39403 ad 39472/1918, kart. 4228.
- ⁴⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35089/1918, kart. 4227.
- ⁴⁶ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35086, 36070/1918, kart. 4227.
- ⁴⁷ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 39114/1918, kart. 5032.
- ⁴⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 35570, 36610/1918, 36474, 38411/1918, kart. 5032.
- ⁴⁹ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 38416/1918, 37860/1918, 1679/1919, kart. 5032.
- ⁵⁰ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35244, 35248, 35249, 35277, 35759, 35784, 35790, 35932/1918, kart. 4227.
- ⁵¹ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/8/88/10, čj. 39251/1918, kart. 5032.
- ⁵² SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 36783, 38415, 38073/1918, kart. 5032.
- ⁵³ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35042, 35045, 35087, 35290, 35609/1918, kart. 4227.
- ⁵⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35007, 35192, 35603, 35651/1918, kart. 4228.
- ⁵⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 38221/1918, kart. 4227, viz též: Vznik samostatného Československa a severní Čechy. Ústí nad Labem 1968, s. 103–116.
- ⁵⁶ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35290, 63043, 36044/1918, kart. 4227.
- ⁵⁷ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35043, 35044, kart. 4227; 39009/1918, kart. 4228.
- ⁵⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35241, 35780/1918, kart. 4227.
- ⁵⁹ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 35295, 35475, 35526, 36027 ad 36048/1918, kart. 5032.

- ⁶⁰ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/5/50/2, čj. 38500, 38893, 38545, 38827/1918, 281/1919, kart. 4227.
- ⁶¹ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 34667, 35245, 35246, 35529/1918, kart. 4227.
- ⁶² SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35623/1918, kart. 4227.
- ⁶³ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 36273/1918, kart. 5032.
- ⁶⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 36443/1918, kart. 5032.
- ⁶⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 38160, 38198, 38433, 39476/1918, kart. 5032, viz též: Vznik samostatného Československa a severní Čechy. Ústí nad Labem 1968, s. 23–38.
- ⁶⁶ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 38401, 38590, 39304, 39302/1918, kart. 4228.
- ⁶⁷ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 35894, 36052, 36319, 37243, 38656, 39186/1918, 290/1919, kart. 5032.
- ⁶⁸ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35062, 35781, 35798/1918, kart. 4227.
- ⁶⁹ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 37578/1918, kart. 5032.
- ⁷⁰ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 36969, 38636/1918, kart. 5032.
- ⁷¹ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 37725 /1918, kart. 5032.
- ⁷² Machatková, R. – Malá, I.: Z protokolů schůzí první československé vlády 1918–1919. Edice vybraných pasáží, s. 10–11. Praha 1974.
- ⁷³ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 35563/1918, kart. 4227.
- ⁷⁴ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/1, čj. 39646/1918, kart. 4228.
- ⁷⁵ SÚA Praha, fond PM, sg. 8/1/88/10, čj. 8462/1919, kart. 5032.
- ⁷⁶ SÚA Praha, fond PM, sg. 1/6/24/72, Zemská správa politická čj. 13 737/1920, kart. 4529, čj. 1163/1919, kart. 4529.

PŘÍLOHA 1

1. Zájemci o místo ve státní službě v období 28. říjen – 31. prosinec 1918:

Bonner, Hugo, finanční koncipista finanční správy v Bukovině Formánek, Zdeněk, JUDr.

Gregor, Vladimír, Dr., místodržitelský koncipista žádal o místo zemského inspektora ústavů pro všeobecné zprostředkování práce a stravoven

Holub, Emil, JUC. Janovský, Jaroslav, Dr. Jarolímek, František, JUDr.

Jiřík, Emanuel, JUDr., místodržitelský konceptní praktikant

Kalandra, Otakar, JUDr., absolvovaný právník

Kovanda, Josef, politický adjunkt dřívější vlády bosensko – hercegovské

Kusal, Josef, JUDr.

Ludvík, Augustin, JUDr., advokátní koncipient

Maruna, Josef, JUC.

Matoušek, František, JUDr.

Monzer, Ladislav, absolvovaný právník

Novák, Ladislav, JUDr.

Patzak, František, absolvovaný právník

Pospíšil, Josef Prokop, Ludvík, JUDr.

Schaniel, Emanuel, JUDr.

Skramlík Emilián, JUDr., rytíř

Tichý, Jan, právní praktikant v Plzni Vaněk, Karel – požadoval vrácení žádosti o přijetí do politické konceptní služby z ledna 1918, která dosud nebyla vyřízena. Žadatel zároveň na toto místo již nerefletoval.

Váša, Miroslav, JUDr.

Vodseďálek, Jaromír, JUDr.

Vojáček, Josef, místodržitelství viceprezident – žádost o rehabilitaci

Windt, Eduard, JUDr.

Zavřel, František

2. Úředníci nově přijatí do státní služby v období 28. říjen – 31. prosinec 1918:

Bouma, Václav, okresní hejtman

Balík, Josef, JUDr. – Okresní hejtmanství v Písku

Bazet, František, JUDr.

Bláha, Josef, Dr. na oddělení č. 11 Českého místodržitelství Carda, František, místodržitelství praktikant – okresní hejtmanství Strakonice

Formánek, Zdeněk, JUDr.

Goppold, Vilém, JUDr. z Lobsdorfu

Hájek, Vilém, JUDr. na Okresní hejtmanství do Jindřichova Hradce

Hloušek, Karel, JUDr. – Okresní hejtmanství v Jičíně

Hodač, Josef, okresní komisař – nástup na Okresní hejtmanství v Kralupích nad Vltavou

Hůlka, Antonín, JUDr.

Ibl, Vincenz, Dr., místodržitelství konceptní praktikant, byl opětovně přijat – do listopadu 1918 dělal civilního komisaře v obsazené Itálii

Jiřík, Emanuel, JUDr. na Okresní hejtmanství v Plzni

Kafka, Adolf, místodržitelství tajemník nástup služby u Zemské správy školní národního výboru

Kalandra, Otakar, JUDr.

Kleinschwitz, Eduard, JUDr. na Okresní hejtmanství v Děčíně Kraus, Emil, místodržitelství koncipista na Okresní hejtmanství v Litoměřicích

Lebeda, Josef, JUDr.

Ludvík, Augustin, JUDr., absolvovaný právník

Macháček, Josef, JUDr.

Matoušek, František, JUDr.

Petrof, Jan, místodržitelský konceptní praktikant na Okresní hejtmanství
v Kamenici nad Lipou, později na oddělení I. Zemské školní rady

Pospíšil, Josef, JUDr. na Okresní hejtmanství v Rokycanech Rezek, Václav,
JUDr.

Řezáč, Karel, JUDr.

Seidel, Rudolf, nadporučík ve výslužbě – na Okresní hejtmanství v Rychnově
nad Kněžnou

Schmidt, Otokar, JUDr, místodržitelský praktikant nástup na oddělení Z na
Českém místodržitelství

Soukup, Jaroslav, místodržitelský koncipista – okresní hejtmanství Královské
Vinohrady

Svoboda, Jan, JUDr., místodržitelský konceptní praktikant – na Okresní hejtmans-
ství v Žamberku

Sýkora, František, JUDr. Stuchlík, Josef, místodržitelský konceptní praktikant
přiját k Zemské vyživovací komisi

Šponar, Vladimír, JUDr. na Zemskou školním radu v Praze

Štajer, Jaroslav, JUDr. .

Taške, Miloslav, JUDr.

Verner, Jaroslav, JUDr.

Žaloudek, Karel – místodržitelský koncipista – nástup do Jilemnice

3. Úředníci, kteří onemocněli v období 28. říjen – 31. prosinec 1918:

Dobiáš, Jindřich – Okresní hejtmanství v Karlíně

Baldini – místodržitelský koncipista

Ebenhöh, Johann, místodržitelský koncipista – Okresní hejtmanství v Děčíně

Fiedler, Rudolf, Dr., místodržitelský tajemník – prozatím ze zdravotních důvodů
nebude vyslán na Okresní hejtmanství do Dvora Králové nad Labem

Chotaš, Emil, místodržitelský rada – správce Okresního hejtmanství v Českém
Brodě

Litterbach, Viktorin – místodržitelský kancelista v Rychnově nad Kněžnou

Loeffler, Leo – vrchní komisař na Okresním hejtmanství ve Frýdlantě

Martius, Theodor – okresní komisař v Broumově

Němejc, Petr, místodržitelský konceptní praktikant – Okresní hejtmanství
v Náchodě

Novák, Ladislav, JUDr. žádal o odložení nástupu do práce Paděra, místodržitel-
ský koncipista – Okresní hejtmanství v Příbrami
Procházka, Bohumír, Dr. – místodržitelský koncipista
Řeháček, Karel – místodržitelský praktikant v Rychnově nad Kněžnou
Seifert, Robert, JUDr. – Okresní hejtmanství ve Frýdlantě
Soukup, Jaroslav, – místodržitelský koncipista přidělený z Královských Vino-
hrad do Turnova onemocněl
Štulc, Bohumír- místodržitelský konceptní praktikant u Zemské školní rady
Štrup, Karel, JUDr. – Okresní hejtmanství Kladno
Tamchyna, František – okresní komisař v Novém Bydžově

4. Výměny úředníků v období mezi 28. říjnem až 31. prosincem 1918:

Andrejs, Alexandr – okresní komisař přeřazen z Dolních Kralovic do Rychnova
nad Kněžnou
Baretta, Karel, Dr. – okresní komisař byl ze služebních důvodů přeložen
z Prachatic do Šluknova
Baron, Jaroslav, Dr. – místodržitelský konceptní praktikant, byl ze služebních
důvodů přeložen od Českého místodržitelství do Rokycan
Beran, Karel, JUDr. – okresní hejtman v Blatné, ministerský tajemník na
Ministerstvo vnitra
Bláha, František – okresní hejtman, správce Okresního hejtmanství v Přešticích
– služební dovolená, byl přeřazen na České místodržitelství, jeho konečné
přidělení vyhrazeno pro dobu jeho uzdravení
Blažek, Jan – místodržitelský tajemník, byl ze služebních důvodů přeložen
z Přeštic do Plzně
Bradáč, Václav, JUDr. – místodržitelský koncipista na Ministerstvo vnitra
Bráf, Viktor, JUDr. – místodržitelský koncipista na Ministerstvo vnitra
Brožovský, Milán, z Pravoslavů – místodržitelský koncipista byl přidělen na
prezídium Českého místodržitelství
von Campe, Heřman, svobodný pán – viceprezident Zemské školní rady a okresní
hejtman – služební dovolená
Carda, František – místodržitelský konceptní praktikant, byl přeložen od Českého
místodržitelství do Strakonice
Cífk, Jan – místodržitelský tajemník z Českého místodržitelství na Minister-
stvo pro zásobování lidu
Czadek, Oldřich, JUDr. – místodržitelský místotajemník na Ministerstvo vnitra
Czernin, Karel, Dr., hrabě z Chudenic – místodržitelský koncipista dosud
přidělený u Českého místodržitelství vystoupil ze státní služby

Czizek, Rudolf, Dr. – místodržitelství koncipista, byl přeložen od českého místodržitelství do Přísečnice

Čermák, Karel Dr. – místodržitelství koncipista byl přidělen na prezídium Českého místodržitelství

Domín, Gustav – ministerský místotajemník na Ministerstvo vnitra

Dörre, Ferdinand – místodržitelství tajemník, byl ze služebních důvodů přeložen z Falknova do Děčína

Dvořák, Rudolf – místodržitelství konceptní praktikant vystoupil ze služby

Dvořák, Václav – místodržitelství rada, správce Okresního hejtmanství v Plzni – služební dovolená

Dudek, Jan, okresní hejtman, dvorní rada – pověřen správou Okresního hejtmanství v Chebu

Fiedler, Dr. – okresní komisař z Náchoda nástup na Okresní hejtmanství ve Vrchlabí

Fischer, Adolf – místodržitelství rada, správce Okresního hejtmanství v Rokycanech – služební dovolená

von Grund, Robert – místodržitelství koncipista v České Lípě – žádost o dovolenou a zároveň vystoupil ze služby

Hájek, Vilém – místodržitelství tajemník v Praze poslán do služby na Okresní hejtmanství v Novém Bydžově, později na České místodržitelství

Hamalčík, Karel, JUDr. – místodržitelství konceptní praktikant – přeřazen z oddělení č. 14 Českého místodržitelství (tisková kancelář při Státním zastupitelství) do místodržitelství prezidiální kanceláře pro nezkušenost

Havránek, Karel – místodržitelství tajemník na Ministerstvo pro zásobování lidu

Heintz, Čeněk – místodržitelství koncipista přeřazen z Dolních Kralovic do Strakonice

Henn, Kamil – okresní hejtman v Poličce přeřazen do Prahy a přidělen Zemské vyživovací komisi při Českém místodržitelství Hilbich, Leopold, JUDr. – místodržitelství místotajemník na Ministerstvo vnitra

Hirsch, Josef – místodržitelství rada převzetí Okresního hejtmanství ve Frýdlantě

Hohl, František, Dr. – místodržitelství tajemník vrátil se z vojenské služby, dosud v Mostě, byl ze služebních důvodů přeložen do Falknova

Hold, Antonín, Dr. – místodržitelství koncipista, který byl dle udání odvolán v krátké cestě ke službě do Národního výboru. Jmenovaný úředník se u J. Kosiny neodhlásil a o dovolenou požádal teprve dodatečně.

Hollec, Rudolf – okresní hejtman nástup do služby u Zemské vyživovací komise

Horáček, Vladimír, Dr. – na Ministerstvo zemědělství

Hořejš, Josef, Dr. – místodržitelský konceptní praktikant na Okresní hejtmanství v Německém Brodě

Hořeňovský, Josef – místodržitelský tajemník, byl ze služebních důvodů přeložen z Nové Paky do Sedlčan

Hozák, Josef, Dr. – místodržitelský tajemník se vrátil z vojenské služby, dosud v Lanškrouně, byl ze služebních důvodů přeložen do Českého Krumlova

Huyn, Čeněk (Vincenz), JUDr. – okresní hejtman v Chomutově žádal o přeložení na trvalý odpočinek

Chlupp, Gustav, rytíř z Chlonau – dvorní rada, přednosta oddělení pro záležitosti spořitelén a válečných zápůjček, okresní hejtman – služební dovolená

Chum, Viktor – místodržitelský rada, je otázkou, zda se mu nemá pozastavit vyplácení služného

Janka, Bedřich, Dr. – dvorní rada, přednosta prezidia českého místodržitelství – služební dovolená

Jílek, Josef, Dr. – z Plzně okresní komisař na prezídium Českého místodržitelství

Jíra, Bohumil – okresní hejtman, správa oddělení pro záležitosti nouzové

Juránek, Antonín, Dr. – místodržitelský koncipista, byl ze služebních důvodů přeložen od Zemské školní rady do Hořic

Kafka, Adolf – místodržitelský tajemník, okresní hejtman v Lounech přidělen oddělení II. Zemské školní rady na Českém místodržitelství

Kaiser, Karel, dvorní rada – uvolněn ze správy Okresního hejtmanství v Chebu – až na další mu byla udělena dovolená

Kalandra, Otokar – administrativní referent a přednosta I. oddělení Zemské školní rady – služební dovolená

Kalhous, Jan, JUDr. – místodržitelský místotajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Kalík, Eduard – místodržitelský konceptní praktikant, byl ze služebních důvodů přeložen z Rokycan do Čáslavi

Kalousek, Vratislav, JUDr. – místodržitelský místotajemník z Okresního hejtmanství v Mladé Boleslavi na Ministerstvo vnitra

Kaufmann, Jindřich, Dr. – místodržitelský tajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Klečka, Bohuslav – účetní asistent z Českého místodržitelství na Ministerstvo sociální péče

Klein, Rudolf – místodržitelský koncipista odešel ze služby

Koldovský, Jaroslav, Dr. – místodržitelský koncipista, byl ze služebních důvodů přeložen z Čáslavi do Jindřichova Hradce

Kopp, Jan, Dr. – místodržitelský koncipista, byl ze služebních důvodů přeložen ze Šluknova k Českého místodržitelství

Koskoline, Benno, Dr. – převzetí Okresního hejtmanství v Kaplici

Košatka, Josef – okresní hejtmán nastoupil službu na oddělení č. 17 na Českém místodržitelství

Kotrlý, Vladimír, JUDr. – místodržitelský místotajemník z Okresního hejtmanství v Německém Brodě na Ministerstvo vnitra

Kozlanský, Udalrich – titulární místodržitelský rada, okresní hejtmán v Nové Pace – služební dovolená

Krátký, JUDr. – okresní komisař na Okresním hejtmanství na Smíchově nemůže odjet do služby na Okresní hejtmanství v Novém Bydžově, protože byl přijat na Ministerstvo pro zdraví lidu

Kraus, Emil – místodržitelský koncipista nastoupil na Okresní hejtmanství v Přísečnici

Kubát, Josef – ministerský tajemník na Ministerstvo vnitra

Kučera, Josef – okresní komisař byl pověřen správou Okresního hejtmanství v Českém Brodě

Livora, Jan – oficiál z Českého místodržitelství na Ministerstvo sociální péče

Maixner, Arthur, Dr. – přeložen prozatím z Českého místodržitelství na Ministerstvo zemědělství

Lobkowicz, Max, princ, Dr. – místodržitelský konceptní praktikant přeložen z prezidia Českého místodržitelství do oddělení pro záležitosti pasovní, spolkové a akciových společností

Malkovský, Karel – okresní hejtmán, správa oddělení pro záležitosti spořitelén a válečných půjček na Českém místodržitelství

Marčan, František, místodržitelský konceptní praktikant na Okresní hejtmanství na Královských Vinohradech

Maschner, Felix – okresní hejtmán ve Stříbře, místodržitelský rada na Okresní hejtmanství do Liberce. Později podle návrhu posádkového velitele v Liberci praporčíka Marka byl místodržitelský rada Felix Maschner odvolán i z Liberce. Ještě později byl odvolán i z funkce předsedy obecní správní komise a magistrátu v Liberci

Mazura, Josef – místodržitelský tajemník, který se vrátil z vojenské služby, přidělen Zemskému uhelnému úřadu při Českém místodržitelství

Miškovský, Jaroslav – místodržitelský účetní rada z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Mrazík, Jaroslav – místodržitelský koncipista z Českého místodržitelství na Ministerstvo sociální péče

Mrhálek, Josef – místodržitelský tajemník, okresní hejtmán v Domažlicích, přidělen oddělení pro záležitosti obecní, okresní atd. na Českém místodržitelství

Navrátil, František – viceprezident Zemské školní rady – služební dovolená

Nermuth, Antonín – místodržitelský koncipista z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Neugebauer, Karel – místodržitelský konceptní praktikant podal žádost o dovolenou

Nováček, Adolf – okresní hejtman v Poděbradech, přidělen oddělení pro záležitosti železniční a silniční na Českém místodržitelství

Novák, Karel, JUDr. – místodržitelský koncipista na Ministerstvo vnitra

Nuc, Josef – ministerský tajemník na Ministerstvo vnitra

Pacák, Karel – okresní hejtman v Mladé Boleslavi, místodržitelský rada – pověřen správou Okresního hejtmanství v Liberci

Pacold, Jaroslav – okresní hejtman, přeložen z Rakovníka do Kutné Hory

Pacovský, Emanuel – místodržitelský tajemník pověřen prozatímní správou Okresního hejtmanství v Hradci Králové

Paleček, Václav, JUDr. – místodržitelský místotajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Palkoska, Emil, JUDr. – okresní hejtman na Ministerstvo pro zásobování lidu

Palma, Hugo – okresní komisař, byl ze služebních důvodů přeložen ze Sedlčan do Kamenice nad Lipou

Patera, Arnošt, Dr. – z oddělení č. 10 Českého místodržitelství na Okresní hejtmanství v Liberci

Pazourek, František – účetní revident z Českého místodržitelství na Ministerstvo sociální péče

Pecka, Bohumil, JUDr. – okresní hejtman v Jičíně jmenován předsedou obecní správní komise a magistrátu v Liberci

Pelant, Jan – místodržitelský koncipista se chce ucházet o místo četnického rytmistra

Petermann, Hans – místodržitelský konceptní praktikant na Okresní hejtmanství ve Falknově byl poslán na dovolenou

Polák, Dr. – okresní hejtman na Okresní hejtmanství v Liberci

Polívka – konceptní praktikant na Okresní hejtmanství na Královských Vinohradech

Prokeš, František, JUDr. – z Okresního hejtmanství na Smíchově do Domažlic

Přidal, místodržitelský rada – povolán službou k Českému místodržitelství

Ptáčník, Zdeněk, JUDr. – místodržitelský místotajemník na Ministerstvo vnitra

Půlpytel, Jan – okresní hejtman, správa oddělení pro záležitosti obecní, okresní atd. na České místodržitelství

Racek, Karel, místodržitelský tajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Rakušan, Zdeněk, JUDr. – místodržitelství koncipista z Okresního hejtmantství ve Strakoniciích na Ministerstvo vnitra

Rapprich, František – dvorní rada, přednosta mobilizačního oddělení – služební dovolená

Ráž, Václav – místodržitelství místotajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Rejzek, Josef, JUDr. – místodržitelství místotajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Ritter, Maxmilián, z Rittershainů, Dr. – místodržitelství tajemník z Rumburka, nejdříve uvolněn ze služby, později přidělen oddělení pro záležitosti spořitelů a válečných půjček na Českém místodržitelství

Rosenkranc, Jan, Dr. – místodržitelství konceptní praktikant z Českého místodržitelství na Ministerstvo sociální péče

Rouček, Rudolf, Dr. – místodržitelství tajemník převzat na Ministerstvo zemědělství

Ruth, Josef – okresní hejtmán ze Dvora Králové nad Labem do Vrchlabí, jeho přidělení bylo později na nátlak Okresního národního výboru ve Vrchlabí zrušeno

Schmidt, Richard, JUDr. – místodržitelství tajemník z Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Siegl, Alfréd, JUDr. – dvorní rada, okresní hejtmán v Litoměřicích si z rodinných důvodů vyžádal delší dovolenou a současně požádal o přeložení to trvalé výslužby

Skořapa, Jaromír – místodržitelství tajemník byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmantství v Mnichově Hradišti. Okresní výbor v Bělé pod Bezdězem žádal o jeho ponechání v Mnichově Hradišti.

Sluka, Alois, JUDr. – okresní hejtmán v Mnichově Hradišti byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmantství v Poděbradech

Smutný, Otokar – místodržitelství rada s titulem dvorního rady, okresní hejtmán v Hradci Králové – služební dovolená

Spora, Karel – dvorní rada, okresní hejtmán, dosud v Zemské správní komisi království českého, pověřen revizí na Českém místodržitelství

Steffek, Karel, JUDr. – zproštěn správy Okresního hejtmantství v Liberci

Steinmann, Jaroslav – vrchní okresní komisař byl pověřen prozatímní správou okresního hejtmantství v Přešticích

Stinl, Josef – okresní hejtmán byl přeložen z prezidia Českého místodržitelství (vedoucí tiskového referátu) do oddělení pro záležitosti vodní

Strach, Antonín, Dr. – místodržitelství koncipista, přidělen na Královské Vinohrady

Stříbrný, Josef – okresní hejtman, převzetí Okresního hejtmanství v Rokycanech

Svoboda, Bedřich, místodržitelský tajemník převzetí správy Okresního hejtmanství v Mladé Boleslavi místo místodržitelského rady Pacáka, Karla

Šádek, František, Dr. – místodržitelský konceptní praktikant, byl ze služebních důvodů přeložen od Českého místodržitelství do Mladé Boleslavi

Šaroch, Václav, JUDr. – místodržitelský tajemník na Ministerstvo vnitra

Šiška, Rudolf – místodržitelský tajemník z oddělení č. 19 Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu, později na Ministerstvo vnitra

Šlechta, Heřman – vládní rada, okresní hejtman na Kladně, převzal prozatímní správu Okresního hejtmanství v Plzni

Študent, Jaroslav, JUDr. – místodržitelský místotajemník na Ministerstvo vnitra

Tamchyna, Josef – vedoucí Okresního hejtmanství v Kutné Hoře, místodržitelský tajemník Českého místodržitelství na Ministerstvo pro zásobování lidu

Taške, Rudolf, Dr. – místodržitelský tajemník, byl ze služebních důvodů přeložen z Poděbrad k Českému místodržitelství

Tauer, Jan, JUDr. – místodržitelský rada, okresní hejtman ve Strakoncích, přidělen oddělení Českého místodržitelství pro záležitosti vodní

Tomka, Josef – okresní hejtman na Českém místodržitelství, byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmanství v Lounech

Trefný, Leopold – místodržitelský tajemník, byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmanství ve Strakoncích

Troníček, Ladislav – okresní hejtman, byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmanství v Nové Pace

Trykar, Jan – místodržitelský koncipista byl ze služebních důvodů přeložen k Českému místodržitelství a později přeřazen do Dolních Kralovic

Vaněk, Jaromír – místodržitelský tajemník v Roudnici nad Labem povolán k Českému místodržitelství

Vichr, Čeněk, Dr. – místodržitelský tajemník do Rokycan

Vítek, Jaroslav – místodržitelský tajemník, převzetí správy Okresního hejtmanství v Žamberku

Vojáček, Zdeněk – účetní revident z Českého místodržitelství na Ministerstvo sociální péče

Volenec, konceptní praktikant na Okresní hejtmanství na Královských Vinohradech

Voves, Jan – okresní hejtman přeřazen z vedení tiskové kanceláře u Státního zastupitelství v Praze do místodržitelské prezidiální kanceláře

Waldbrunn, Karel – místodržitelský tajemník, byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmanství v Litoměřicích

Walter, Karel, JUDr. – vrchní okresní komisař z Prachatic do Klatov
 Widimský, Rudolf – místodržitelství rada, náměstek předsedy Zemské správní komisi království Českého, okresní hejtman, pověřen revizí na Českém místodržitelství
 Wunsch, František – místodržitelství koncipista na Ministerstvo obchodu
 z Paterů, Arnošt, rytíř, Dr. – místodržitelství tajemník, přeložen z prezidia Českého místodržitelství do oddělení pro záležitosti německých vysokých škol
 z Paterů, Karel, rytíř – místodržitelství tajemník, do oddělení 2. Zemské školní rady
 ze Schönfeldů, Alfréd, rytíř – místodržitelství tajemník, byl ze služebních důvodů přerazen z Českého místodržitelství do Rumburka
 Zadák, Antonín, JUDr. – místodržitelství koncipista ze Zemské vyživovací komise přerazen na odd. L na Českém místodržitelství
 Záborsky, Oskar, JUDr., rytíř z Wahlstättenu – místodržitelství rada s titulem dvorního rady, přednosta místodržitelského oddělení pro záležitosti nouzové, okresní hejtman odešel na služební dovolenou
 Zeiner, Karel – místodržitelství tajemník, byl pověřen prozatímní správou Okresního hejtmanství v Poličce
 Zikán, František – místodržitelství tajemník, správce okresního hejtmanství v Českém Brodě na Ministerstvo obchodu
 Žlábek, Josef – ministerský místotajemník na Ministerstvo vnitra
 Žák, Dr. – odvolán ze správy Okresního hejtmanství ve Vrchlabí

5. Úředníci, kteří zemřeli v období 28. říjen – 31. prosinec 1918:

Balej, František, Dr. – okresní hejtman v Praze
 Brunner, Leo – místodržitelství koncipista v Přísečnici
 Picel, Antonín – okresní hejtman v Praze

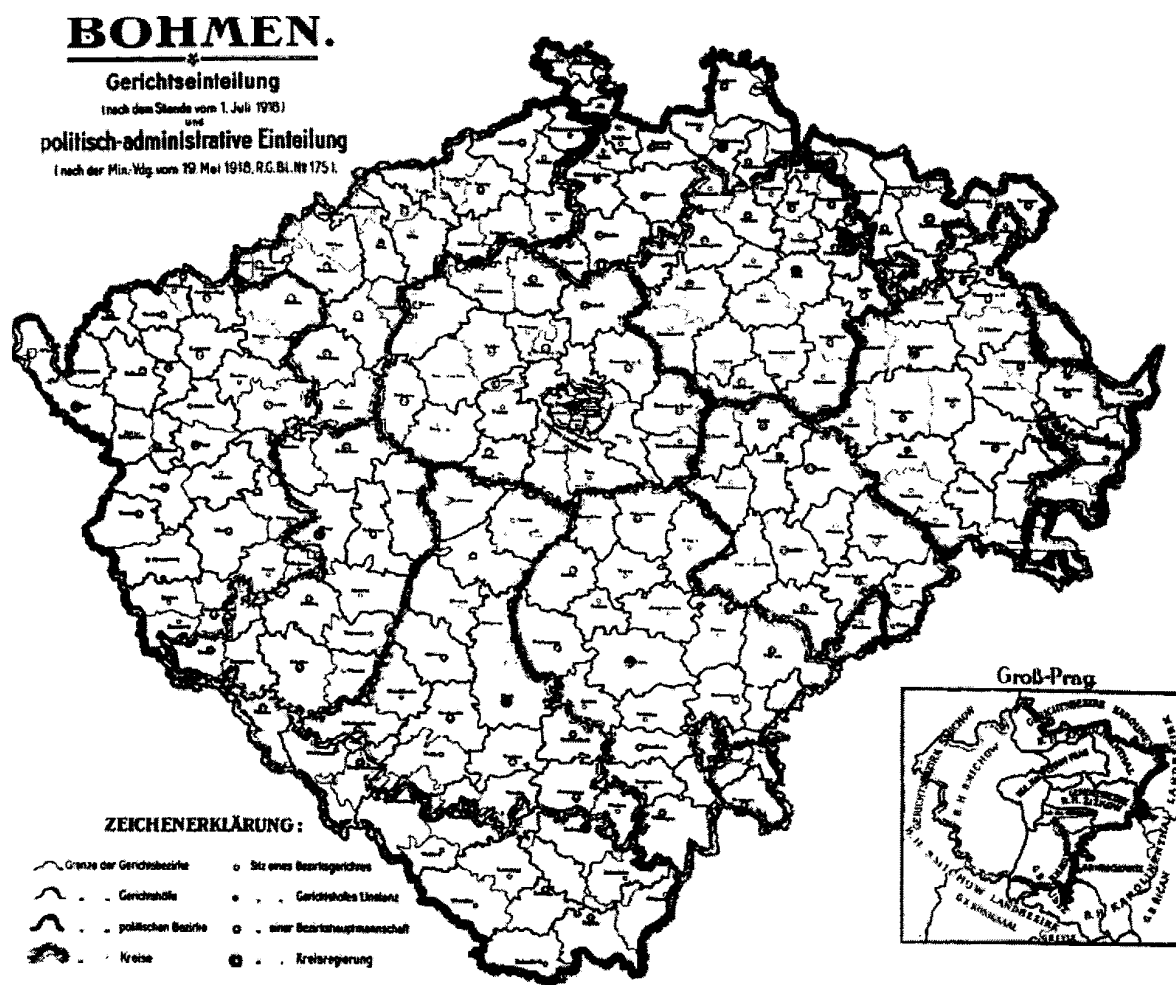
6. Abecední seznam okresních hejtmanství v Čechách, kde došlo k personálním změnám mezi 28. říjnem a 31. prosincem 1918:

Český Brod
 Čáslav
 Děčín
 Dolní Kralovice
 Domažlice
 Dvůr Králové nad Labem
 Falknov (Sokolov)
 Frýdlant
 Hořice

Hradec Králové
Cheb Chomutov
Jablonec nad Nisou
Jičín
Jilemnice
Jindřichův Hradec
Kamenice nad Lipou
Kaplice
Karlovy Vary
Klatovy
Královské Vinohrady
Kralupy nad Vltavou
Krumlov (Český Krumlov)
Kutná Hora
Lanškroun
Liberec – okresní hejtmanství
Litoměřice
Louny Mladá Boleslav
Mnichovo Hradiště
Most
Náchod
Nová Paka
Nový Bydžov
Německý Brod
Plzeň
Poděbrady
Polička
Prachatice
Praha Přeštice
Přísečnice
Rakovník
Rokycany
Roudnice nad Labem
Rychnov nad Kněžnou
Rumburk
Sedlčany
Strakonice
Šluknov
Turnov Vrchlabí
Žamberk

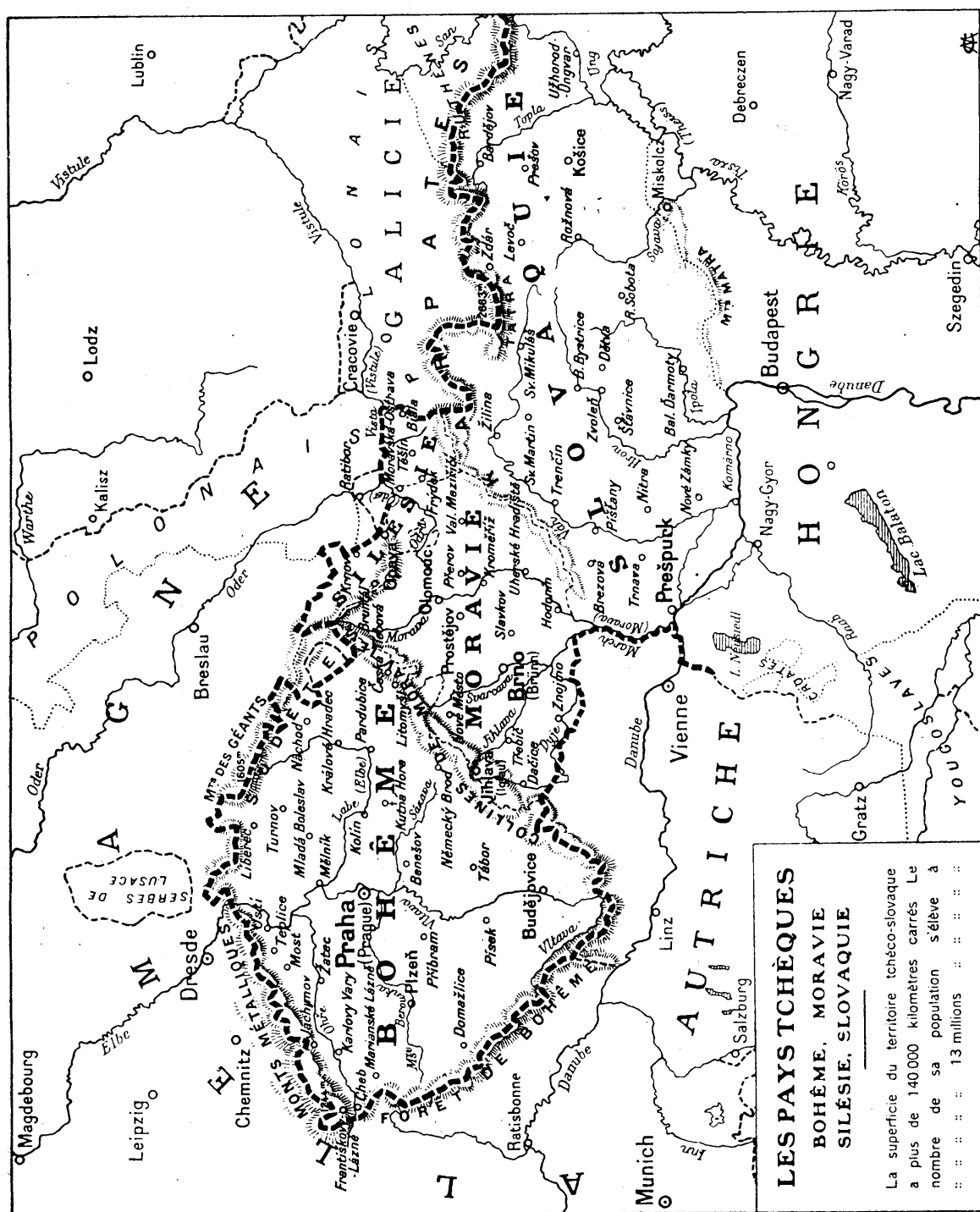
PŘÍLOHA 2

*Mapa soudního rozdělení Čech (podle stavu z 1. července 1918) a politicko-administrativního rozdělení Čech (podle ministerské vyhlášky z 19. května 1918), list říšského zákoníku č. 175; 63 x 62,5 cm, jednobarevná, Paříž 1918.
In: SÚA Praha, mapová sbírka, neinv.*

PŘÍLOHA 3

Mapa České národní rady v Paříži s názvem České země se zakresleným plánovaným územním rozdělením Čech, Moravy a Slovenska; 36,5 x 26,5 cm, barevná, Paříž 1918. In: SÚA Praha, mapová sbírka, neinv.

ZUSAMMENFASSUNG

DER BEAMTENAUSTAUSCH IN DER STAATSVERWALTUNG IN DEN TSCHECHISCHEN LÄNDERN IN DEN JAHREN 1918–1920

Jan Krlín

Auf Grund der Materialien aus den Beständen des Staatlichen Zentralarchivs kann man den Konstituierungsverlauf der Staatsverwaltung im neuentstandenen tschechoslowakischen Staat nach dem 28. Oktober 1918 nach seiner Personalseite registrieren. Es ist interessant, die Situation der am meisten kompromitierten Staatsbeamten auf Grund der erhaltenen Dokumente zu verfolgen. Ihre Situation wurde in der absoluten Mehrheit durch die Umsetzung von einer Bezirkshauptmannschaft auf andere, eventuell durch den Urlaub oder durch die Pensionierung gelöst. Einige von ihnen wurden sogar eher befördert, und zwar im Fall, wenn sie direkt zum Dienst des Präsidiums der Tschechischen Statthalterei, oder auf eines der neuentstandenen Ministerien berufen wurden.

In den Materialien wurde kein einziger Fall gefunden, daß ein Staatsbeamter durch den Staatsstreich am 28. Oktober 1918 irgendwie an seiner Existenz stark getroffen wurde. Das betrifft wie die tschechischen, so auch die deutschen Beamten. In der Beilage sind die ausführlichen Tabellen der Personaländerungen zwischen dem 28. Oktober und dem 31. Dezember 1918 angeführt. Den Diensturlaub hatten oder ausgetauscht wurden 148 Beamten, 16 wurden krank, 3 starben, in den Staatsdienst meldeten sich 27 Bewerber an und 37 wurden wirklich angenommen. Alles ist noch ergänzt mit der Übersicht der Bezirkshauptmannschaften, in welchen in der oben erwähnten Zeit zum Austausch der Beamten kam. Gesamt sind in den Tabellen 231 Namen aufgeführt.

Zu den Personaländerungen – die Annahmen sind nicht eingerechnet – kam es in Böhmen bei 53 von der gesamten Menge 104 Bezirkshauptmannschaften und zwei Städte mit eigenem Statut (Prag und Reichenberg). Von 53 erwähnten Änderungen waren 22 im Grenzgebiet oder in den gemischten, tschechisch-deutschen Gebieten. Zur gesamten Situationsberuhigung im Grenzgebiet konnte selbstverständlich kommen, nachdem es von der tschechischen Armee besetzt worden war. Einige Grenzregione blieben ständig unter der Verwaltung des tschechoslowakischen Staats. Den Rest vom Grenzgebiet, sog. Deutschböhmen, und von den weiteren drei deutschen Provinzen, die auf dem Territorium der tschechischen Länder proklamiert wurden, besetzte die Armee bis Mitte Dezember. Es setzte sich die Tendenz durch, die Staatsverwaltung im Gang zu behalten und

die Situation nicht mit zwecklosen Problemen zu komplizieren. Diese Probleme wären entstanden worden, wenn die größere Menge der Beamten schnell gesucht würde. Auch im Grenzgebiet, obwohl seine Besatzung allmählich bis zum Ende Dezember 1918 verlief, gelang es sich die allgemeine Lage ziemlich schnell stabilisieren. Die deutschen Beamten in diesen Gebieten zögerten, welcher Partei sie sich anschließen, ob sie den Befehlen der Prager Statthalterei, oder einer der separatistischen, der Regierung Deutschösterreichs in Wien unterstehenden Gegenregierungen folgen sollen. Der Konstituierungsprozeß der Staatsverwaltung des neuen Staats verlief trotz allen Teilproblemen in der Zeit vom 28. Oktober bis zum Jahresende 1918 im tschechischen Binnenland und auch im Grenzgebiet relativ schnell. Es entstand kein Machtvakuum und wurde im ganzen kontinuierlich vom österreich-ungarischen Staatsapparat zum Aufbau des Netzes der Staatsverwaltung in der neuen Tschechoslowakischen Republik übergegangen.